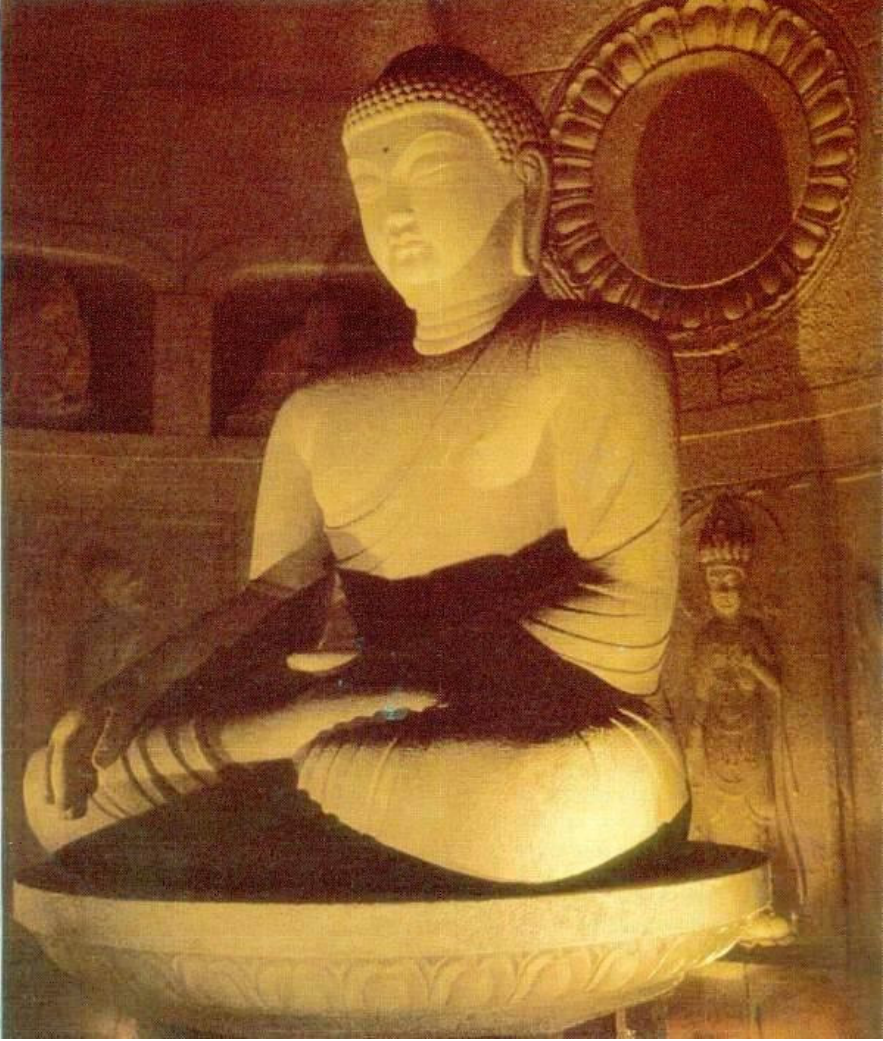

मुक्तिपथ

(धम्मपद - मराठी अनुवाद)

अशोक तपासे

४०४, माधव टॉवर, बिल्डींग ६८, शांती पार्क,
मिरा रोड, जिल्हा ठाणे, महाराष्ट्र राज्य, भारत.
डाक अनुक्रमांक - ४०१ १०७.

Ashok Tapase
404, Madhav Tower, Bldg. 68, Shanti Park,
Mira Road, District -Thane,
Maharashtra State, India.
PIN- 401 107

॥ नमो तस्स भगवती अरहती सम्भासम्बुद्धस्स ॥

मुक्तिपथ

(धम्मपदाचा मराठी अनुवाद)

- तिपिटक - सुत्तपिटक - खुट्टकणिकायो - धम्मपदं -

: अनुवादक :

अशोक तपासे

हर्षदा तपासे

॥ भवतु सब्ब मंगलम् ॥

हे पुस्तक निःशुल्क वितरणासाठी प्रकाशित करण्यास अनुवादक लेखकांची कोणतीही हरकत नाही परंतु खालील पत्त्यावर तसे आगाऊ कळवून परवानगी आवश्यक आहे.

The Translator Authers have no objection to publish this Book for free distribution, but written permission is solicited from below mentioned address.

* * * * *

अशोक तपासे

४०४, माधव टॉवर, बिल्डींग ६८, शान्ती पार्क,
मिरा रोड, जिल्हा ठाणे, महाराष्ट्र राज्य, भारत.
डाक अनुक्रमांक - ४०१ १०७.

Ashok Tapase
404, Madhav Tower, Bldg. 68, Shanti Park,
Mira Road, District - Thane,
Maharashtra State, India.
PIN- 401 107

धम्मपद न वाचताही
धम्मपदात सिद्धार्थ गौतम बुद्धांनी
विदीत केलेले जवळ-जवळ सर्वच जीवन सिद्धांत
ज्यांनी केवळ तथागतांवरील प्रज्ञापूरण श्रद्धेने
आपल्या जीवनात अनुसरले,
स्वतःचै जीवन सफल केले,
आणि फक्त कुटुंबियच नव्हे तर सर्व परिवारा समोर
एक आदर्श निर्माण केला,
त्या आमच्या आणि सर्व तपासै परिवाराच्या
दीपस्तंभस्वरूप आणांस
त्यांच्या अमृतमहीत्सवा प्रित्यर्थ,
धम्मपदाच्या अनुवादाचै
आमचै सारे प्रयास समर्पित.

अशोक - हर्षदा

भाद्रपद १७, बुद्धाब्द २५५५ अर्थात २८ सप्टेंबर २००७

माता यथा नियं पुत्रं, आयुसा एकपुत्रमनुश्वे ।
एवमिष सख्ण भुतेसु मानसं भावये अपरिमाणं ॥

- सुतपिटक - सुद्वकनिकाय
- सुद्वकपाठ - ९, मेतसुतं - ७

माता स्वताच्या पुत्राचे, एकुलत्या पुत्राच्या आयुष्याचे रक्षण करते,
तसाच अपरिमित भाव सर्व प्राणिमात्रांसाठी मनात ठेवावा.

मनीगत

विश्वाची आजची परिस्थिती पाहून अनेकदा अनेकांना असे वाटते, "बुद्ध नको बुद्ध हवा". पण बुद्ध म्हणजे नक्की काय ? फारच कमी लोक या प्रश्नाचे उत्तर शोधण्याचा प्रयत्न करताना आढळतात. कौणाला वाटते, बुद्ध म्हणजे अहिंसा तत्वज्ञान. या तत्वज्ञानाच्या मार्गांनी विश्वातली युद्धतत्वे नाहीशी होतील. अन्य कौणाला वाटते, बुद्ध हा एक धर्म आहे. या धर्मात लोकांना सुखाचा, मुक्तीचा मार्ग मिळेल. बुद्ध हा देवाचाच अवतार आहे असे मानणाऱ्यांची संख्याही कमी नाही आणि बुद्धाची उपासना करणारेही लक्षावधी आहेत. बुद्ध हे जीवन तत्वज्ञान आहे, शाक्यमुनी सिद्धार्थ गौतमाने अडिच हजार वर्षांपूर्वी सांगितले, असे मानणारे तुळनेने कमीच आढळतील.

बुद्धाने हे तत्वज्ञान त्याच्या हजारी शिष्यांना उपदेशातून सांगितले. या हजारी शिष्यांनी ते जसे ऐकले तसे मुखोद्गत केले, अंगीकारले, त्याचा प्रचार आणि प्रसार केला. या प्रदीर्घ प्रक्रियेतून 'तिपिटक' उदयाला आले. विनयपिटक, सुत्तपिटक आणि अभिधम्मपिटक हे याचे तीन घटक. या तीन घटकांतून हे जीवन तत्वज्ञान मानवाच्या वेगवेगळ्या वैचारिक समुदांसाठी सांगितले गेले. सामान्य जीवन शैलीचा त्याग करून समाजापासून दूर विहरणाऱ्या समुदायाचे जीवनतत्वज्ञान, सामान्य जीवन शैलीत सुखाचा शोध घेवू पहाणाऱ्यांचे जीवन तत्वज्ञान आणि शैली-निरपेक्ष पण तत्वचिंतन करणाऱ्या समुदायाचे जीवन तत्वज्ञान. पण त्याचा मुळ गाभा मात्र एकच. विश्वातल्या वेदनेचे निवारण.

या तत्वज्ञानाचे सार, किंवा संक्षिप्त आशय शोधण्याचा प्रयत्न अनेकांनी केला. अभ्यासकांनी अभ्यास केला, चिंतकांनी चिंतन करून सिद्धांत मांडले. अनुभवींना आपला असा मार्ग दिसला. कुणी महायानात आरुढ झाले तर कांही थीरांच्या मार्गी श्रावक्यानातून पूढे जात राहिले. पण या बुद्धतत्वाशी अनुबंध ठेवून जगणाऱ्यांना या तत्वज्ञानाचे सार तिपिटकातच मिळाले. सुत्तपिटकातील खुद्दकनिकाय या खंडात असलेला धम्मपद नावाचा प्रदीर्घ पाठ. प्रदीर्घ अशामुळे की, यात चारशे तेवीस सुत्त सब्बीस वग्गात विभागली आहेत आणि संक्षिप्त अशामुळे की, धम्मपद हा तिपिटकाच केवळ एक पाठ आहे. धम्मपद हा संपूर्ण तिपिटकातला एक महत्वाचा पाठ आहे, तिपिटकातल्या सर्व तत्वज्ञानाचा संक्षिप्त आशय आहे. जीवन प्रवासाची सुरवात पंचशीलातून व्हावी, प्रज्ञेच्या प्रकाशातून धम्मपदाच्या मार्गांनी या अनुसरण पथाची सांगता निवर्णात व्हावी, हाच बुद्ध जीवन सिद्धांत.

बुद्धाने हा सारा उपदेश त्याकाळी सामान्य जनात प्रचलित असणाऱ्या पाठी भाषेत सांगितला. तिपिटक पाठी भाषेत लिहीले गेले. सम्राट अशोकाच्या काळात बुद्ध-वचने लैण्यांमधील मौठमौठचा शिळा, धातुचे स्तंभ अशा कांही मध्यमांतून अक्षय स्वरूपात जतन केली गेली. अशोकाच्या काळात तसेच त्या आधि-नंतर पाठी भाषेत कौरलेल्या शिळालैखांमुळे आणि स्तंभलैखांमुळे बुद्धवचनांचे जतन झाले. नुसते बुद्धवचनांचेच नव्हे तर पाठी भाषेचेही जतन झाले. नंतरच्या काळात पाठी भाषा लौप पावली. त्यामुळे आपोआपच पाठी भाषा आणि बुद्ध तत्वज्ञान यांचे एक अतूट नाते निर्माण झाले. पाठी या शब्दाचा अर्थच मुळी 'धम्माचे पाळन (जतन) करते ती पाठी' असा सांगितला जातो.

धम्मपद वाचून ते समजण्यासाठी पाठी भाषा शिकणे आवश्यक ठरते. अन्यथा धम्मपदाचा आपल्या मातृभाषेतला अनुवाद वाचणे क्रमप्राप्त होते. हा अनुवाद जर शब्दशः नसुन भावानुवाद असेल तर तो वचल्यानंतर हे वाचन धम्मपद समजण्यापूरतेच मर्यादित होते. कारण त्यातून पाठी भाषेचे शब्दभांडार उघडत नाही. धम्मपदाचे (अनुवादाचे) वाचन केल्यावर जर अशी मर्यादा जाणविली तर ही फार मोठी उणीव होईल. धम्मपदाचा भावानुवाद वाचल्यानंतर मला स्वतःला ही उणीव प्रकषनि जाणवली. त्यातूनच पाठी शिकण्याची इच्छा निर्माण झाली, बळावत गेली.

तथागत बुद्धांवर आणि त्यांच्या तत्वज्ञानावर प्रज्ञापूर्ण श्रद्धा असणाऱ्या माझ्या तमाम बांधवांना धम्मपद समजावे, अनेक पाठी शब्दांचा अर्थ ध्यानी यावा, आणि त्यातून पाठी शिकण्याची इच्छा व्हावी, ती बळावी, याच साठी केलेला हा प्रयास. 'धम्माचे पाळन (जतन) करते ती पाठी' हे स्वरेच आहे तर पाठीचे जतन म्हणजे बुद्ध तत्व-ज्ञानाचे, धम्माचे जतन हेही तितकेच स्वरे.

साधु !

साधु !

साधु !

- अशीक तपासै

३० सप्टेंबर २००७

धम्मपदाचा अनुवाद करताना आलेले अनुभव आणि त्यातुन या अनुवादासंबंधी कांही उणे-अधिक वाचकांसमोर ठेवणे आवश्यक वाटते. त्याच बरोबर हा अनुवाद करण्यासाठी कांही संदर्भ घेतले, त्या सर्वांचा ऋणनिर्देश आवश्यक आहे. म्हणून मनोगत लिहील्यानंतरही हे अधिक दौन शब्द.

अनेक वेळा पाळी सुत्तातील शब्दांना मराठी यौग्य प्रतिशब्द शोधून त्यातुन आभिप्रेत अर्थाची जुळवणी करणे तितकेसे सौपे नव्हते. म्हणून अनेक ठिकाणी कांही अधिक शब्द टाकुन सार्थ वाक्ये तयार केली. हे अधिकचे शब्द मुळ पाळी सुत्तात नसल्याने अनुवादात हे शब्द कंसात लिहीले आहेत. कांही ठिकाणी मुळ पाळी शब्दांच्या मराठी प्रतिशब्दातुन आभिप्रेत अर्थाची जुळवणी करणे कठीण होते. अशा ठिकाणी एकाच पाळी शब्दासाठी दौन प्रतिशब्द लिहावे लागले. एक शब्दार्थ तर दुसरा भावार्थ. अशा ठिकाणी देखील दौही पैकी एक शब्द, शक्यतो भावार्थ, कंसात लिहीला आहे. कांही ठिकाणी मराठी वाक्यरचना, मुळ पाळी सुत्ताशी साधर्म्य ठेवण्यासाठी, तुटक झाती. कांही ठिकाणी मराठी वाक्य रचनेत क्लिष्टता आली. पण प्रत्येक वेळी मुळ पाळी शब्दांचे अर्थ आणि संपुर्ण पाळी सुत्ताचा भावार्थ अबाधित ठेवण्याचा प्रयत्न केला. या सान्या प्रयत्नातुन झालेल्या, या अनुवादातुन धम्मपदाचा अभिप्रेत अर्थ आपणास व्यवस्थित समजला तर ही आपली धम्मपदाप्रतिची प्रज्ञापुर्ण श्रद्धा, धम्म-सैवेत आमची भावांजली. पण असे हीण्यात तसुभरही उणीव भासली तर ते सर्वस्वी आमचे उणेपण.

हा अनुवाद साकारताना आदरणीय डॉ. भदन्त आनंद कौसल्यायन यांनी लिहीलेल्या हिन्दी अनुवादाचा, आणि तिबेटचे आदरणीय भन्ते डॉ. वडङ्गुग दौरजे नेगी यांनी लिहीलेल्या, अठ्ठकथासह-धम्मपदाच्या हिन्दी अनुवादाचा संदर्भ घेतला. तसेच श्रीलंकेचे आदरणीय भन्ते वैरगौडा सारदा महाथैरी यांनी, धम्मपदातील प्रत्येक सुत्तातील शब्दार्थासह लिहीलेल्या अठ्ठकथासह-धम्मपदाच्या इंग्लीश अनुवादाचाही संदर्भ घेतला. या तीनही महानुभावांनी केलेले कार्य आम्हास प्रेरणादायी ठरले. धम्मपदाची मुळ पाळी संहिता आदरणीय विपश्यनाचार्य सत्यनारायण गौएंका गुरुजी आणि त्यांच्या शिष्यांनी साकारलेल्या तिपीटकाच्या संगणकीय आवृत्तीतुन अभ्यासता आली. या सर्वांच्या ऋणातुन उतराई हीणे केवळ अशक्यच. म्हणून हा फक्त ऋणनिर्देश.

-अशोक तपासै.

- हर्षदा तपासै.

फुठ्ठस्स ढोक धम्मैहि, चित्तं यस्स न कम्पति ।
असोकं विश्जं खेमं, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

- सुत्तपिटक - खुद्धकनिकाय
- खुद्धकपाठ - ५, मङ्गलसुत्तं - ११

लौक-स्वभावानै* भरुन जाऊनही चित्त कंपित हीत नाही,
शौकरहीत, निर्मळ व शांत रहाते, हेच उत्तम मंगल हीय.

* सुख आणि दुःख, यश आणि अपयश,
निंदा आणि स्तुती, लाभ आणि क्षती,
हे आठ लौक-स्वभाव हीत.

क्रम सूचि

	सुत्तसंख्या	पृष्ठ
१. यमकवग्ग	(२०)	१
२. अप्पमादवग्ग	(१२)	५
३. चित्तवग्ग	(११)	७
४. पुप्फवग्ग	(१६)	९
५. बाळवग्ग	(१६)	१२
६. पंडितवग्ग	(१४)	१५
७. अरहन्तवग्ग	(१०)	१८
८. सहस्सवग्ग	(१६)	२०
९. पापवग्ग	(१३)	२३
१०. दंडवग्ग	(१७)	२६
११. जरावग्ग	(११)	३०
१२. अत्तवग्ग	(१०)	३२
१३. लीकवग्ग	(१२)	३४
१४. बुद्धवग्ग	(१८)	३६
१५. सुखवग्ग	(१२)	४०
१६. पियवग्ग	(१२)	४२
१७. कौधवग्ग	(१४)	४४
१८. मत्तवग्ग	(२१)	४७
१९. धम्मट्ठवग्ग	(१७)	५१
२०. मग्गवग्ग	(१७)	५४
२१. पक्किणकवग्ग	(१६)	५७
२२. निरयवग्ग	(१४)	६०
२३. नागवग्ग	(१४)	६३
२४. तण्हावग्ग	(२६)	६६
२५. भिक्खुवग्ग	(२३)	७१
२६. ब्राह्मणवग्ग	(४१)	७५

वनप्पगुम्बे यथ फुस्सितब्बे, गिम्हान मासे पठमस्सिं गिम्हे ।
तथुपमं धम्मवरं अदेसयि, निब्बानगामिं परमं हिताय ।
इदम्पि बुद्धे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

- सुत्तपिटक - खुद्धकनिकाय
- खुद्धकपाठ - ६, रतनसुत्तं - १३

वीष्माच्या पहिल्या महिन्याच्या (वसंत ऋतुच्या) उष्याने,
जंगल-झाडी प्रफुल्ल व्हावी, त्याप्रमाणे,
निर्वाणाकडे जाणाऱ्या, परम हितकारी, श्रेष्ठ जीवन-सिद्धांताचा
उपदेश केला, ते, बुद्ध हे श्रेष्ठ रत्न आहे,
या सत्याने तुमचै कल्याण होवी.

मनोपुब्बङ्गमा धम्मा मनोसेट्ठा मनोमया ।
मनसा चे पदुट्ठेन भासति वा कथेति वा ।
ततो 'नं दुक्खमव्वेति चक्कं' व वहतो पदं ॥१॥

स्वभावाच्या पुढे मन असते, मन (सर्व)श्रेष्ठ आहे,
विकृत मनाने बोलतो वा कृती करतो तेंव्हा
त्याच्या मागे दुक्ख असै येते जसे (बैलाच्या) पावलांमागे चाक जाते. (१)

मनोपुब्बङ्गमा धम्मा मनोसेट्ठा मनोमया ।
मनसा चे पसन्नेन भासति वा कथेति वा ।
ततो 'नं सुखमव्वेति छया' व अनपायिणी ॥२॥

स्वभावाच्या पुढे मन असते, मन (सर्व)श्रेष्ठ आहे,
प्रसन्न मनाने बोलतो वा कृती करतो तेंव्हा
त्याच्या मागे सुख असै येते जशी सावली. (२)

अक्कोच्छिमं अवधि मं अजनि मं अहासि मे ।
ये च तं उपणय्हन्ति वेरं तेसं न सम्मति ॥३॥

मला अपमानिले, माझा शैवट केला, मला जिंकले,
जे असै वैर धरतात, त्यांचे वैर शमत नाही. (३)

अक्कोच्छिमं अवधि मं अजनि मं अहासि मे ।
ये तं न उपणय्हन्ति वेरं तेसूप सम्मति ॥४॥

मला अपमानिले, माझा शैवट केला, मला जिंकले,
जे असै वैर न धरतात, त्यांचेच वैर शमते. (४)

न हि वेरेण वेरानि सम्मत्तीध वुट्ठ्ठाचनं ।
अवेरेण च सम्मन्ति एस धम्मो सनन्तनो ॥५॥

वैराने वैर कधीही शमत नाही,
ते अवैरानेच शमते, असा पुर्वापार सिद्धांत आहे. (५)

परे च न विजानन्ति मयमेतद्यमामसे ।
ये च तद्य विजानन्ति ततो सम्मन्ति मेधगा ॥६॥

त्यांचे नव्हे, आपण मरणारच आहीत हे जे जाणित नाहित,
त्यांचेच वैर शमते, आपण मरणारच आहीत हे जे जाणतात. (६)

सभानुपस्त्रिं विहरन्तं इन्द्रियेषु असंयुतं ।
भोजनमिह अमत्तञ्चु कुसीतं हीनवीर्यं ।
तं वे पसहति माशे वातो रुक्खं व दुब्बलं ॥७॥

(फक्त) चांगलैच पहात फिरणारा, इब्बरीयांवर ताबा नसलैला,
भौजनाची (यौग्य) मात्रा न जाणणारा, निरुद्यौगी, हिंमत हारलैला,
त्याला, भुलैया असै जिंकती, जसै वारा दुर्बल झाडाळा (वाकवीती).(७)

असभानुपस्त्रिं विहरन्तं इन्द्रियेषु सुसंयुतं ।
भोजनमिह च मत्तञ्चुसद्धं आरुद्धवीर्यं ।
तं वे नप्पसहति माशे वातो सेलं व पब्बतं ॥८॥

(फक्त) चांगलैच न पहात फिरणारा, इब्बरीयांवर यौग्य ताबा असलैला,
भौजनाची (यौग्य) मात्रा जाणणारा, प्रयत्नशील, हिंमतवान,
त्याला, भुलैया जिंकु शक्त नाही, जसै वारा शैल पर्वताला हलवू शक्त नाही.(८)

अनिककसावो कासवं यो वत्थं परिदहेस्सति ।
अपेतो दमसच्चेन न सो कासावमरहति ॥९॥

मलयुक्त चित्ताने जी भगवी वस्त्र परिधान करती ती,
सत्य व संयमाहून दूर गेलैला, भगवी वस्त्र धारण करण्यास लायक नाही. (९)

यो च वत्तकसावस्स सीलेसु सुसमाहितो ।
उपेतो दमसच्चेन स वे कासावमरहति ॥१०॥

जी दीषविरहीत आहे, शीलवान आहे, चांगला एकाग्रचित्त आहे,
सत्य व संयमा जवळ असणारा, ती भगवी वस्त्र धारण करण्यास लायक आहे.(१०)

असारे सारमतितो सारे चासारदस्सितो ।
ते सारं ताधिगच्छन्ति मिच्छसडकप्पगोचरा ॥११॥

सत्वहीनात सत्व पहाणारा, सात्विकात सत्वहीनता पहाणारा,
खोटे संकल्प पहाणारा (करणारा) सात्विकता प्राप्त करीत नाही. (११)

सारञ्च सारतो भत्वा असारञ्च असारतो ।
ते सारं अधिगच्छन्ति सम्मासडकप्पगोचरा ॥१२॥

सात्विकतैतच्च सत्व पहाणारा, सत्वहीनतैत असत्व पहाणारा,
सम्यक संकल्प पहाणारा (करणारा) सात्विकता प्राप्त करतो. (१२)

यथागारं दुच्छन्नं वुठ्ठीं समतिविज्झति ।
एवं अभावित्तं चित्तं योगो समतिविज्झति ॥१३॥

जसे छतविरहीत घरात पाऊस आरपार जातो,
तसे अननुभवीच्या (मानवाच्या) मनात रोगाचा प्रवेश होतो. (१३)

यथागारं सुच्छन्नं वुठ्ठीं न समतिविज्झति ।
एवं सुभावित्तं चित्तं योगो न समतिविज्झति ॥१४॥

जसे वांगल्या छताच्या घरात पाऊस प्रवेश करित नाही,
तसे अनुभवीच्या (मानवाच्या) मनात रोगाचा प्रवेश होत नाही. (१४)

इध सोचति पेच्च सोचति पापकायी उभयत्थ सोचति ।
सो सोचति सो विहज्जति दिस्वा कम्मकिळिट्ठमत्तनो ॥१५॥

इथेही चिंतीत, मृत्योत्तरही चिंतीत, दुष्कर्मा दोन्हीकडे चिंतीत असतात,
ते कैलेल्या कुकर्मांना पाहुन चिंतीत होतात, पीडीत होतात. (१५)

इध मोदति पेच्च मोदति कतपुञ्जो उभयत्थ मोदति ।
सो मोदति सो पमोदति दिस्वा कम्मविमुद्धमत्तनो ॥१६॥

इथेही आनंदीत, मृत्योत्तरही आनंदीत, सत्कर्मा दोन्हीकडे आनंदीत असतात,
ते कैलेल्या सत्कर्मांना पाहुन आनंदीत होतात, अधिक आनंदीत होतात. (१६)

इध तप्पति पेच्च तप्पति पापकारि उभयत्थ तप्पति ।
पापं मे कतंति तप्पति भीय्यो तप्पति दुग्गतिङ्गतो ॥१७॥

इथैही तप्त, मृत्योत्तरही तप्त, दुष्कर्मी दौन्डीकडे तप्त असतात,
ते कैलैल्या कुकर्मीना पाहुन तप्त होतात, दूर्गतीकडे जातात. (१७)

इध णव्वति पेच्च णव्वति कतपुग्गो उभयत्थ णव्वति ।
पुग्ग मे कतन्ति णव्वति भीय्यो णव्वति सुग्गतिङ्गतो ॥१८॥

इथैही प्रसन्न, मृत्योत्तरही प्रसन्न, सत्कर्मी दौन्डीकडे प्रसन्न असतात,
मी सत्कर्म कैलै (या विचारांनी) प्रसन्न होतात, अधिक प्रसन्न होतात. (१८)

बहुंपि चे सहितं भासमानो न तक्करो होति नरो पमत्तो ।
दोपो व गावो गणयं पयेसं न भगवा सामग्गस्स होति ॥१९॥

पुष्कळ (ग्रंथ) वाचून तस्कर वा प्रमादी मानव (भाग्यवान, श्रमण हीत नाही),
दुसऱ्यांच्या गाई मोजून गौ-पाळक भाग्यवान, श्रमण हीत नाही. (१९)

अप्पमिपि चे सहितं भासमानो धम्मस्स होति अनुधम्मचारि ।
रागञ्च दोसञ्च पहाय मोहं समप्पजानो सुविमुत्तचित्तो ।
अनुपादियानो इध वा हुरं वा स भागवा सामग्गस्स होति ॥२०॥

थौडेसैच (ग्रंथ) वाचून सैद्धांतिक आचारणाने सदाचारी हीती,
राग, दोष, मोह त्यागून, सम्यक जाणिवेने, मुक्त चित्ताने, अनासक्त,
असा (मानव) भाग्यवान, श्रमण हीती. (२०)

अप्पमादो अमत पदं पमादो मच्चुणो पदं ।
अप्पमत्ता न मीयन्ति ये पमत्ता यथा मत्ता ॥१॥

अप्रमाद अमृत स्थान आहे, प्रमाद (बैपवा) मृत्यूचै स्थान आहे,
अप्रमादी मृत हीत नाहीत, प्रमादी मृतवत असतात. (१)

एवं विसेसतो भत्वा अप्पमादमिह पण्डिता ।
अप्पमादे पमोदन्ति अशियाणं गोचरे रता ॥२॥

अप्रमादाची ही विशेषता ज्ञानी जन जाणतात की,
अप्रमादात आर्याचरणी (सदाचरणी) प्रसन्न-मग्न असतात. (२)

ते ज्ञायिनो साततिका निच्चं दळ्ह पक्कमा ।
फुसन्ति धीरा निब्बाणं योगक्खेमं अनुत्तरं ॥३॥

ध्यानमग्न, जागृत, दृढ पराक्रमि, धीर (मानव)
यत्न-सिद्ध कल्याण, निर्वाण प्राप्त करती. (३)

उट्ठानवतो सतिमतो सुचिकम्मस्स निसम्मकारिनो ।
सञ्जतस्स च धम्मजीविनो अप्पमत्तस्स यसोभिवड्ढति ॥४॥

उद्योगी, जागृत, सुकर्मी, विचारवंत, संयमाने व सदाचाराने
(धम्मा प्रमाणे) जगणान्या, अप्रमादी (मानवा)ची यशवृद्धी होते. (४)

उट्ठानेन'प्पमादेन सञ्जमेन दमेन च ।
दीपं कयिंशथ मेधावी यं ओघो नाभिकीरति ॥५॥

अप्रमादी (मानव) उद्योगाने, संयमाने, शक्तिने,
प्रज्ञावान असे बेट उभारतो, ज्यास पुर बुडवु शकत नाही. (५)

पमादमनुयुञ्जन्ति बाळा दुम्भेधिनो जना ।
अप्पमादञ्च मेधावी धनं सेट्ठ'च रक्खति ॥६॥

अज्ञानी, दुर्बुद्ध (मानव) प्रमाद करतात,
प्रज्ञावान श्रेष्ठधनवत अप्रमादाचे रक्षण करतात. (६)

मा पमादमनुयुञ्जेथ मा कामरतिसत्थवं ।
अप्पमत्तो हि ज्ञायत्तो पप्पोति विपुलं सुखं ॥७॥

प्रमाद कार्यरत असु नका, काम-रति च्या संसर्गात राहु नका,
अप्रमादी ध्यानमग्न विपुल सुख मिळवीती. (७)

पमादं अप्पमादेन यदा नुदति पण्डितो ।
पञ्जापासादमारुह्य असोको सोकिणिं पजं ।
पब्बतट्ठ व भुम्मट्ठो धीरो बाले अवेक्खति ॥८॥

जेंहा ज्ञानी (मानव) प्रमादाता अप्रमादाने दूर घातविती, (तेव्हां ती)
प्रज्ञा-महातावर आरुढ शौकरहित (मानव) शौक्यस्ताता (असे पहाती, जसे)
पर्वतावर उभा धीर (माणूस) जमीनीवरच्या अज्ञानी (माणसा)ता पहाती. (८)

अप्पमत्तो पमत्तेसु सुत्तेसु बहुजागरो ।
अबलस्सं' व सीघस्सो हित्वा याति सुमेधसो ॥९॥

अप्रमादी प्रमाद्याच्या, सदाजागृत झोपलेल्याच्या, (असा पुढे जातो, जसा)
वेगवान (घोडा) अशक्ताच्या पुढे जातो. (९)

अप्पमादेन मधवा देवानं सेट्ठतं गतो ।
अप्पमादं पसंसत्ति पमादो गरहितो सदा ॥१०॥

अप्रमादाने इन्द्र देवतांमध्ये श्रेष्ठ झाला, (म्हणुनच)
अप्रमाद्याची प्रशंसा हीते, प्रमाद्याची निंदा हीते. (१०)

अप्पमादरतो भिक्खु पमादे भयदस्सि वा ।
सञ्जोजनं अपुं थुलं डहं अब्बीव गच्छति ॥११॥

प्रमादास घाबरणारा, अप्रमादी भिक्षु
तहान-मौठ्या बंधनांना अग्नीसारसै जाळतो. (११)

अप्पमादरतो भिक्खु पमादे भयदस्सि वा ।
अभब्बो परिहाणाय तिब्बणस्सेव सत्तिके ॥१२॥

प्रमादास घाबरणाऱ्या, अप्रमादी भिक्षुची
हानी हीणे अशक्य. (ती) निर्वाणाच्या जवळ आहे. (१२)

फण्ढं चपळं चित्तं दुरुक्खं दुक्खिवायं ।
उजुं कयोति मेधावी उसुकायो व तेजं ॥१॥

स्पंदनकारी, चपळ चित्त रक्षण (करण्यास) कठीण, स्थिर (करण्यास) कठिण,
प्रज्ञावान ते सरळ करती, जसे बाण-कार (बाण) करती. (१)

वारिजो' व थळे खित्तो ओकमोक्त उब्भतो ।
परिफण्ढति'दं चित्तं माउधेय्यं पहातवे ॥२॥

पाण्यातून जमीनीवर फेकलैला मासा जसा तडफडती,
भुलैयात अडकलैले चित्त (मुक्त हीण्यास) तडफडतै. (२)

दुक्खिग्गहस्स लहुतो यत्थ कामनिपातिनो ।
चित्तस्स दमथो साधु चित्तं दत्त सुखावहं ॥३॥

निग्रह-कठिण, गतीमान, तसेच सैराचारी
चित्ताचे दमन (चित्त संयमित) करणे चांगले, संयमित चित्त सुखावह. (३)

सुदुद्धसं सुनिपुणं यत्थकामनिपातिनं ।
चित्तं रक्खेय्य मेधावी, चित्तं गुतं सुखावहं ॥४॥

अदृश्य, अति-तरबेज, तसेच सैराचारी अशा
चित्ताचे, प्रज्ञावान (मानव) रक्षण करती, संरक्षित चित्त सुखावह. (४)

दुरुडगमं एकचरं असरीरं गुहासयं ।
ये चित्त सग्गमेस्सन्ति मोक्खन्ति माउबन्धना ॥५॥

दुरगामी, एकटे रहाणारे, निराकार, गुढ-आशयी,
अशा चित्ताला जै संयमीत ठेवतात, तेच भुलैया बंधनातून मुक्त होतात. (५)

अनवट्ठितचित्तस्स सद्धम्मं अविजानतो ।
परिप्लवपसादस्स पग्गा न परिपुरति ॥६॥

अस्थिर चित्त (मानव) सुसिद्धान्त न जाणणारा,
चंचळ (मानव) प्रज्ञावान होत नाही. (६)

अनवस्सुतचित्तस्स अनव्वाहतेचेतसो ।
पुञ्जपापहीणस्स नत्थि जागरतो भयं ॥७॥

स्थिर चित्त, मत्सरहीत चित्त (असणान्या),
पाप-पुण्य विहीन, जागृत, (मानवास) कशाचेही भय नसतै. (७)

तुम्भूपमं कायमिमं विदित्वा नगरुपमं चित्तमिदं ठेपत्वा ।
योधेथ मारं पञ्जायुधेन जितं च रक्ख्वे अणिवेसनो सिया ॥८॥

शरीर (मातीच्या) घड्या सारखे जाणावे, तर चित्त शहरा सारखे (विशात) असावे,
प्रज्ञा-हत्याराने भुल्लेयाशी युद्ध जिंकल्यावरही चित्त रक्षावे, अनासक्त ठेवावे. (८)

अचिरं वत'यं कायो पठविं अधिसेस्सति ।
सुद्धो अपेतविञ्जाणो निरत्थं' व कळिङ्गरं ॥९॥

नश्वर असे हे शरीर जमिनीवर पडेल,
तुच्छ, चैतनाशून्य आणि निरर्थक औंडक्यासारखे. (९)

दिसो दिसं यत्तं कयिया वेरी वा पण वेरिणं ।
मिच्छापणिहितं चित्तं पापियो'णं ततो कये ॥१०॥

शत्रु शत्रुचा वा वैरी वैच्याचा (जितका करणार नाही),
वाइट संकल्पनायुक्त चित्त तितका दुष्प्रभाव (निर्माण) करतै. (१०)

ण तं माता पिता कयिया अग्गे वापि च आतका ।
सम्मापणिहितं चित्तं सेय्यसो'णं ततो कये ॥११॥

माता-पिता वा इतर नातेवाईक (जितका करणार नाही),
सुसंकल्पनायुक्त चित्त तितका श्रेष्ठभाव (निर्माण) करतै. (११)

को इमं पठविं विजेस्सति यमलोकञ्च इमं सदेवतं ।
को धम्मपदं सुदेसितं कुसलो पुष्पमिव पचेस्सति ॥१॥

यमलोक आणि पृथ्वीला दैवलीकांसह कौण जिकैल ?
कौण चतुर या सिद्धांतांना (धम्मपदांना) फुलांसारखे सुंदर तयार करील ? (१)

सेखो पठविं विजेस्सति यमलोकञ्च इमं सदेवतं ।
सेखो धम्मपदं सुदेसितं कुसलो पुष्पमिव पचेस्सति ॥२॥

(प्रज्ञेचा) शिष्य यमलोक आणि पृथ्वीला दैवलीकांसह जिकैल,
(प्रज्ञेचा) चतुर शिष्य या सिद्धांतांना फुलांसारखे सुंदर तयार करील ? (२)

फेणूपमं कायमिमं विदित्वा मरीचिधम्मं अभिसम्बुधानो ।
छेत्वाण मारस्स पपुष्पकाणि अदस्सनं मच्चुराजस्स गच्छे ॥३॥

शरीर हे पैसा सारखे , मृगजळा सारखे समजून, पूर्ण ज्ञानी व्हावे,
भुलैयाला फुलासारखे तोडून, मृत्यूस अदृश्य व्हावे. (३)

पुष्पाणि हेव पचिणत्तं व्यासत्तमणसं णरं ।
सुत्तं गामं महोघो'व मच्चु आदाय गच्छति ॥४॥

फुले वैचण्यात मनस्वी मठन मानवास,
झीपलैया गावाला नदी-पुराने (वाहुन न्यावे), तसे घेवून जाती. (४)

पुष्पाणि हेव पचिणत्तं व्यासत्तमणसं णरं ।
अतित्तं येव कामेसु अत्तको कुरते वसं ॥५॥

फुले वैचण्यात मनस्वी मठन मानवास,
वासनांच्या अतृप्तीतच अन्त (मृत्यू) वश करतो. (५)

यथापि भमरो पुष्पं वण्णगन्धं अहेठयं ।
पळेति रस्समादाय एवं गामे मुणी चरे ॥६॥

जसे भ्रमर फुलाच्या रंग-गंधाला त्रास न देता,
रस घेवून जाती, तसे मुनीने (सुजनाने) गावात वावरवे. (६)

न पश्यं विलोमाणि न पश्यं कताकतं ।
अत्ततो'व अवक्खेय्य कताणि अकताणि च ॥७॥

दुस-न्यांच्या विरोधात, दुस-न्यांचे कृत्य-अकृत्य न पहाता
(फक्त) स्वताःचै कृत्य-अकृत्य पहावे. (७)

यथापि रुचिरं पुष्पं वण्णवत्तं अगठधकं ।
एवं सुभासिता वाचा अफला होति अकुब्बतो ॥८॥

जसे सुंदर रंगीत फुल सुगंधा विना (ब्यर्थ) असते,
तसे कृती विना गौड बौरुणे ब्यर्थ होते. (८)

यथापि रुचिरं पुष्पं वण्णवत्तं सगठधकं ।
एवं सुभासिता वाचा अफला होति सकुब्बतो ॥९॥

जसे सुंदर, रंगीत फुल सुगंधामुळे (सार्थ) होते,
तसे सत्कृत्यामुळे गौड बौरुणे सार्थ होते. (९)

यथापि पुप्फरासिम्हा कयिरा मालागुणे बहु ।
एवं जातेन मच्चेन कत्तब्बं कुसलं बहु ॥१०॥

जसे फुलांच्या राशीं मधून अनेक माळा करतात,
तसे जळमळेल्या मर्त्याने (मानवाने) अनेक सत्कृत्य करावी. (१०)

न पुप्फगठधो पटिवातमेति न चच्छं तगरमल्लिका वा ।
सतच्च गठधो पटिवातमेति सब्बा दिसा सप्पुरिसो पवाति ॥११॥

चन्दन, तगर-चमेली (आदी) फुलांचा गंध वारा-विरोधी (दिशेने वहात) नसतो,
सुजनांचा गंध वारा-विरोधी (दिशेने वहातो), सर्व दिशांना पसरतो. (११)

चच्छं तगरं वापि उप्पलं अथ वस्सिकी ।
एतेसं गठधजातानं सीलगठधो अनुत्तरो ॥१२॥

चन्दन, तगर-चमेली अथवा कमळाच्या गंधाहून,
सुशीलाचा (चांगल्या शीलाचा) सुगंध श्रेष्ठ आहे. (१२)

अप्पमत्तो अयं गन्धो या'यं तरुचव्दन्ती ।
यो च सीलवतं गन्धो याति देवेसु उत्तमो ॥१३॥

तगर-चव्दनाचा हा गन्ध अत्यल्प आहे,
(परंतु) हा शीलवान माणसाचा गन्ध महाजनांपर्यंत (देवांपर्यंत) जातो. (१३)

तेसं सम्पन्नसीलानं अप्पमादविहारिन ।
सम्मदग्णाविमुत्तानं माशे मग्गं न विव्वत्ति ॥१४॥

त्या शील-सपन्न, अप्रमादात रहाणाऱ्या,
यौग्य ज्ञानामुळे मुक्त (मानवाचा) मार्ग भुल्लेया अडवित नाही. (१४)

तथा सङ्कारधानस्मिं उज्झितस्मिं महापथे ।
पद्दुमं तत्थ जायेथ सुचिगन्धं मनोरमं ॥१५॥

जसे महामार्गाविर टाकलेल्या कचऱ्यातून,
मनौहर - सुगन्धि कमळ उगवते (१५)

एवं सङ्कारभूतेसु अन्धभूते पुथुज्जने ।
अतिरोचति पग्गाय सम्मासम्बुद्धसावको ॥१६॥

तसेच कचऱ्यासमान, (अज्ञानाने) अंधळासमान सामान्य जनांत,
सम्यक-सम्बुद्धांचे शिष्य प्रज्ञेने स्वुप चमकतात. (१६)

दीघा जागरतो रत्ति दीघं सत्तस्स योजनं ।
दीघो बालानं संसारे सद्दम्मं अविजानातं ॥१॥

जागणाऱ्याची रात्र लांबत जाते, थकलेल्याचा मैल (रस्ता) लांबत जातो,
सदाचार न जाणणाऱ्या अज्ञानीचा संसार (जीवन प्रवाह) लांबत जातो. (१)

चरञ्चे नाधिगच्छेय्य सेय्यं सदिसमत्ततो ।
एकचरियं दळ्हं कयिरा नत्थि बाले सहायता ॥२॥

चाळताना स्वतःसारखा किंवा स्वतःहून श्रेष्ठ (सौबती) न लाभल्यास,
खंबीर पणे एकाकी चाळावे, अज्ञानीची सौबत करू नये. (२)

पुत्तामत्थि धनमत्थि इति बालो विह्वळति ।
अत्ताहि अत्ततो नत्थि कुतो पुत्ता कुतो धनं ॥३॥

माझा पुत्र, माझी संपत्ति, असे अज्ञानी दुःखी होतात,
स्वतःच स्वतःचै नसतो, (तर) कसा पुत्र, कशी संपत्ति. (३)

यो बालो मळ्ळति बाल्यं पण्डितो वापि तेण सो ।
बालो च पण्डितमानी, स वे बालो ति वुच्चति ॥४॥

अज्ञानी स्वतःला अज्ञानी समजत असैल तर तो तितका ज्ञानी आहे,
अज्ञानी असुनही स्वतःला बुद्धिमान सांगतो तो (स्वरा) अज्ञानी. (४)

याव जीवमिप चे बालो पण्डितं पायिरुपासति ।
न सो धम्मं विजानाति दळ्ळी सुपरसं यथा ॥५॥

अज्ञानी (मानव) जीवनभर बुद्धिमंताच्या सौबत राहिला तरी...
त्याला सुसिद्धांत (धम्म) समजत नाही, जसे पळीला वरणाचा स्वाद. (५)

मुहूत्तमपि चे विळ्ळू पण्डितं पायिरुपासति ।
शिव्पं धम्मं विजानाति जिळ्हा सुपरसं यथा ॥६॥

सुजाण माणूस क्षणभरही बुद्धिमंताच्या सौबत राहिला तरी...
त्याला सुसिद्धांत (धम्म) समजतो, जसे जिभैला वरणाचा स्वाद. (६)

चरति बाला दुग्धेधा अमित्तेनेव अत्तना ।
करोता पापकं कम्मं यं होति कटुकप्फलं ॥७॥

अज्ञानी, दुर्बुद्ध स्वताच स्वताचा शत्रु हीतौ,
दुष्कृत्य करुण, ज्याची फळे कडु असतात. (७)

न तं कम्मं कतं साधु यं कत्वा अनुत्तप्पति ।
यस्स अस्सुनुस्वो रोदं विपाकं पटिसेवति ॥८॥

ते कृत्य करणै चांगळे नाही, ज्याने पश्चाताप करावा लागतौ,
आणि ज्याचे परिणाम अशुभ(पूर्ण) वैहैन्याने रडत भोगावे लागतात. (८)

तच्च कम्मं कतं साधु यं कत्वा नानुत्तप्पति ।
यस्स पतीतो सुमनो विपाकं पटिसेवति ॥९॥

ते कृत्य करणै चांगळे, ज्याने पश्चाताप करावा लागत नाही,
आणि ज्याचे परिणाम प्रसन्न चित्ताने, चांगल्या मनाने भोगता येतात. (९)

मधुवा मज्जति बालो याव पापं न पच्चति ।
यदा च पच्चति पापं अथ बालो दुक्खं निगच्छति ॥१०॥

जोवर दुष्कृत्य पक्व होत नाही तोवर अज्ञानी त्याला गौड समजतात,
जेव्हा दुष्कृत्य परिपक्व (परिणामित) होत, तेव्हा ते दुःखी होतात. (१०)

मासे मासे कुसब्बेण बालो भुज्जेथ भोजनं ।
न सो संश्वतधम्माणं कलं अब्धति सोलसिं ॥११॥

अज्ञानी (माणसाने) महिनी-महिने गवताच्या टीकाने अन्न खाल्ले,
तरी ती सुसिद्धांत जाणणाऱ्याच्या सौळाऱ्या भागाच्या सममुल्य होत नाही. (११)

न हि पापं कतं कम्मं सज्जु खीरं मुच्चति ।
डहत्तं बालमत्वेति भस्मच्छन्नोव पावको ॥१२॥

वाइट कैलैली कृत्य (ताज्या) दुधासारखी त्वरीत नासत (परिणामित होत) नाहीत,
ती राखेने अच्छादित निखान्यांसारखी, अज्ञानी(मानवा)चा पाठलाग करतात. (१२)

यावद्देव अनत्थाय अतं बालस्स जायति ।
हन्ति बालस्स सुक्कवंसं मुल्लमस्स विपातयं ॥१३॥

अज्ञानीच्या जाणिवांचा आभाळापर्यंत अनर्थ हीतो,
अज्ञानीच्या शुभकृत्यांचा नाश हीतो, शिराचा (बुद्धिचा) नाश हीतो. (१३)

असत्तं भावणमिच्छेय्य पुरेक्खवारञ्च भिक्खुसु ।
अवासेसु च इस्सरायं पूजा पक्कुळेसु च ॥१४॥

भिक्खुं मधै आदर प्राप्ती ची इच्छा, (हे) दुष्टतेचै, चुकीचै आहे.
मठ-मंदिराचा उपभोग, परक्या कुळाच्या (लौकां) कडून पुजितै जाणै... (१४)

ममेव कतमञ्जन्तु गिही पब्बजिता उभो ।
ममेवातिवसा अस्सु किच्चाकिच्चेसु किस्मिच ।
इति बालस्स सडक्कप्पो इच्छ माणो च वड्ढति ॥१५॥

गृहस्थ व प्रवज्जित या दोहीत माइयासारखा कौण ?
यौग्य-अयौग्य कार्यावर माझीच स्वमित्त असावै,
अशी संकल्पना करणाऱ्या अज्ञानीच्या आकांक्षा, गर्व वाढतो. (१५)

अग्घा हि लाभुपणिसा अग्घा तिब्बान गामिणी ।
एवमेत्तं अभिग्घाय भिक्खु बुद्धस्स सावको ।
सक्कारं नाभिनन्देय्य विवेकमणुब्रूहये ॥१६॥

ठाभाचा मार्ग वेगळा, निर्वाणाचा मार्ग वेगळा,
हे असे जाणून बुद्धाच्या शिष्य भिक्खुने,
सत्काराने आनंदु नये, विवेकाची वृद्धी करावी. (१६)

निधीनं व पवत्तायं यं पस्से वज्ज दस्सिनं ।
निग्गय्हवादिं मेधाविं तादिसं पण्डितं भजे ।
तादिसं भजमानस्स सेय्यो होति न पापियो ॥१॥

जो दौषाची बाजु दाखविणाऱ्याला संपत्तिच्या अस्तित्वासम समजतो,
(मनो)नियही, प्रज्ञावान, बुद्धिमाना सारख्यांची संगत करतो,
तशा चित्ताच्या संगाने श्रेष्ठ (भलें) होते, वाईट होत नाही. (१)

ओवदेय्यानुसासेय्य असब्भा च निवारये ।
सतं हि सो पियो होति असतं होति अप्पियो ॥२॥

जो उपदेश करतो, अनुशासन करतो, अनुचिताचे निवारण करतो,
ते सुजनांना प्रिय असतात, दुर्जनांना अप्रिय असतात. (२)

न भजे पापके मित्ते न भजे पुस्सिाधमे ।
भजेथ मित्ते कल्याणे भजेथ पुस्सुत्तमे ॥३॥

दुराचारी मित्राची संगत नको, अधम माणसाची संगत नको,
कल्याणकारी मित्राची संगत करावी, उत्तम माणसाची संगत करावी. (३)

धम्मपीति सुखं सेति विपस्सणेन चेतसा ।
अस्सियप्पवेदिते धम्मे सदा रमति पण्डितो ॥४॥

सदाचारावर श्रद्धा (प्रीती) असणारा सुखाने, निश्चिंत मनाने झोपतो,
बुद्धिमान (आर्यांनी) सुजनानी सांगीतलेल्या सिद्धांतात रममाण असतात. (४)

उदकं हि नयन्ति नेत्तिका उस्सुकाय नमयन्ति तेज्जं ।
दायं नमयन्ति तच्छका अत्ताणं दमयन्ति पण्डिता ॥५॥

(पाणी) नैणारा पाणी नेतो, बाणकार बाण बनवितो,
सुतार लाकुड बनवितो, बुद्धिमान स्वतःला कष्टवितात. (५)

सेढो तथल ँकघनो वलतेनं न समीरति ।
एवं ढिढ्ढलपसंसलसु न समिञ्जळित पण्डितल ॥६॥

जसे ढीठल पर्वत वलन्यलने हलत नलही,
तसेच बुद्धिढंत ढिंढल वल प्रशंसैने विचलीत हीत नलही. (६)

यथलपि रहुढो गढ्ढीरो विप्पसङ्को अणलविढो ।
एवं धढ्ढलढि सुत्वलन विप्पसीढळित पण्डितल ॥७॥

जसे अथलंग, स्थिर तलव ढितळ-स्वच्छ असतलत,
तसे बुद्धिढंत 'सढलचलर सिद्धलंत' (धढ्ढ) ऐकुन ढितळ (स्पष्ट) हीतलत. (७)

सढ्ढतथ वे सप्पुरिसल चजळित न कलढकलढल लपयळित सळतो ।
सुखेन पुढुठल अथवल दुखेन न उच्चलवचं पण्डितल ढरस्यळित ॥८॥

सत्पुरुष सर्वस्व त्यलगतलत, सुजन इच्छल-ढीगल संबंढी ढीलतही नलहीत,
सुखलने वल दुकखलने विचलरळै (ग्यलसळै)(तरी) बुद्धिढंत उच्च-ढीचतल पढलत
(विकृत हीत) नलहीत. (८)

न अत्त हेतु न परस्स हेतु न पुत्तढिच्छे न धनं न रट्ठं ।
न इच्छेन अधढ्ढेन समिद्धिढत्तणो
स सीलवल पण्ण वल धढ्ढिको सियल ॥९॥

न स्वतःसलठी, न दुसन्थलसलठी, न पुत्रलच्या इच्छेने, न रलज्यल सलठी,
स्वतःच्या समृद्धीसलठी, दुसलचलरलची (अद्धढलची) इच्छल करती,
ती शीलवलन, प्रज्ञलवलन, सढलचलरी (धढ्ढिक) असती. (९)

अप्पकल ते ढनुस्सेसु ये जणल पलरणलढिणो ।
अथलयं इतरल पजल तीरढेणुधलवति ॥१०॥

जे लीक पलर जलतलत ते ढलनवलत कढीच,
तैंढल इतर प्रजल (लीक) किलनलन्यलवरच धलवत असतलत. (१०)

कण्हं धढ्ढं विप्पहलय सुककं ढलवेथ पण्डितो ।
ओकल अणोकं आणढ्ढ विवेके यत्थं ढूरढं ॥१२॥

कलळल (वलइट) स्वढलव सौडुन बुद्धिढलनलंढी शुढ-सवय करलवी,
घरलतुन ढेघर (हीउन), विचलरलने दुर जलऊन (एकलकी ढ्ढलवे)....(१२)

तत्राभिरतिमिच्छेय्य हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तानं चित्तकळेसेहि पण्डितो ॥१३॥

वासनांचा त्याग करून, तेथेच रहाण्याची इच्छा करावी,
स्वतःच्या चित्तातले कळेस स्वच्छ करावे. (१३)

येसं सम्बोधि अङ्गेषु सम्मा चित्तं सुभावितं ।
आदान पटिनिस्सब्बे अनुपादाय ये रता ।
स्वीणासवा जुतीमत्तो ते लोके परिनिब्बुता ॥१४॥

ज्यांचे चित्त सर्वांगाने सुबुद्ध, योग्य असते,
विचार न करता (निश्चयाने) ग्रहणाच्या परित्यागात रममाण असतात,
वाइट-विचार-क्षीण, प्रभावंत (मानव) (या) लोकात निर्वाण प्राप्त करतात. (१४)

गतद्धितो विसोकस्स विप्पमुत्तस्स सब्बधि ।
सब्बगत्थप्पहीणस्स परिळाहो न विज्जति ॥१॥

मार्ग समाप्त कैलैला (अन्ताला पौचलैला), शौक-रहीत, सर्वथा मुक्त,
सर्व-बंधन-क्षीण (मानवास) परिताप हीत नाही. (१)

उय्युञ्जात्ति सतीमत्तो न निक्खेते रमत्ति ते ।
हंसा'व पल्लवं हित्वा ओकमोकं जहत्ति ते ॥२॥

विचारवन्त-उद्योग करतात, घरात (सामान्य गौष्ठीत) रमत नाहीत,
जसा हंस लहान तलाव सौडुन जातो, तसेच घरातले 'घर' सौडुन जातात. (२)

येसं सङ्घिचयो नत्थि ये परियातभोजना ।
सुग्घतो अनिमित्तो च विमोक्खो यस्स गोचरो ।
आकासे'व सकुत्ताणं गति तेसं दुरङ्गया ॥३॥

जे संचय करीत नाहीत, जे भोजनाची यौठय मात्रा जाणतात,
शुन्य-स्वरूप, निमित्त-रहीत विमुक्ती ज्याच्या दृष्टीपथात आहे,
त्यांची गती, आकाशात पक्षांची असते तशी, अज्ञेय असते. (३)

यस्सा'सवा परिक्खीणा आहारे च अनिस्सितो ।
सुग्घतो अनिमित्तो च विमोक्खो यस्स गोचरो ।
आकासे'व सकुत्ताणं पदं तस्स दुरङ्गयं ॥४॥

ज्याचे वाइट विचार क्षीण आहेत, आहारात आसक्त नाही,
शुन्य-स्वरूप, निमित्त-रहीत विमुक्ती ज्याच्या दृष्टीपथात आहे,
त्यांचे स्थान, आकाशात पक्षांचे असते तसे, अज्ञेय असते. (४)

यस्सिठ्ठियाणि समथं गताणि, अस्सा यथा सारथिणा सुदत्ता ।
पहीणमानस्स अनासवस्स, देवापि तस्स पिहयत्ति ताद्धितो ॥५॥

ज्याचे इंद्रिय शांत आहेत, जसा सारथ्याने सुशिक्षित (कैलैला) घोडा,
अहंकार त्यागलैलै, दुविचारविहीन (मानव), महाजनांनाही प्रिय होतात. (५)

पठवीसमो लो विरुज्ज्जतिं इण्डस्वीलुपमो तादि सुब्बतो ।
रहद्धो'व अपेतक्कद्धमो संसाय न भवति तादिणो ॥६॥

जो सदाचारात पृथ्वीसारखा, नगर-द्वार-स्तंभा सम निश्चल असती,
त्याच्यात जगरहाटीचे अस्तित्व रहात नाही, जसे शैवाळ दुर केलेला तळाव. (६)

सत्तं तस्स मत्तं होति सत्ता वाचा च कम्म च ।
सम्मदग्णा विमुत्तस्स उपसत्तस्स तादिणो ॥७॥

शीणलेले मन, वाचा, कृती शांत होतात
सुजाणतेमुळे विमुक्त होऊन, तसे चित्त शांत होते. (७)

अस्सद्धो अकत्तम्भू च सठिधच्छेदो च यो नरो ।
हतावकासो वत्तासो स वे उत्तमपोसिणो ॥८॥

अश्रद्धा, अकृतज्ञता यांच्याशी संबंध छेदणारा मानव,
शुभ-अशुभाच्या मर्यादा त्यागतलेला, तो उत्तम मानव. (८)

गामे वा यदि वा रज्जे तिन्ने वा यदि वा थले ।
यत्थारहत्तो विहरति तं भूमिं रमणेय्यत्तं ॥९॥

गाव किंवा रान (जंगल), तळ (खोल जमीन) किंवा पठार (सपाट जमीन),
जेथे अर्हत* रहातात, ती भुमि रमणीय (आनंददायी). (९)

रमणीयानि अरज्जानि यत्थ न रमते जणो ।
वीतरागा रमिस्सति न ते कामगवेसिणो ॥१०॥

जेथे (सामान्य) लोक रममाण होत नाहीत, तेथे अरण्यात सुजन रमतात,
तेथे वैरागी रमतात, कारण ते भोगाचा शोध घेत नाहीत. (१०)

* अर्हत - अर्हता प्राप्त केलेले, विशिष्ट श्रेणी प्राप्त केलेले.

सहस्समपि चे वाचा अतथपदसंहिता ।
एकं अतथपदं सेय्यो यं सुत्वा उपसम्मति ॥१॥

हजारौ निरर्थक पदांची गाथा बीलण्या (वाचण्या) पैक्षा
एक अर्थपूर्ण पद श्रेष्ठ, जै ऐकून शांती मिळते. (१)

सहस्समपि चे गाथा अतथपदसंहिता ।
एकं गाथापदं सेय्यो यं सुत्वा उपसम्मति ॥२॥

हजारौ गाथा, निरर्थक पदांनी बनलेल्या, पैक्षा
एक अर्थपूर्ण गाथा श्रेष्ठ, जी ऐकून शांती मिळते. (२)

यो च गाथा सतं भासे अतथपदसंहिता ।
एकं धम्मपदं सेय्यो यं सुत्वा उपसम्मति ॥३॥

शंभर निरर्थक पदांनी बनलेल्या गाथा सांगण्या पैक्षा
एक सदाचार-पद श्रेष्ठ, जै ऐकून शांती मिळते. (३)

यो सहस्सं सहस्सेन सङ्गामे मानुसे जिने ।
एकं च जेय्यमत्तानं स वै सङ्गामजुत्तमो ॥४॥

जौ युद्धात लासवौ लीकांना जिंकतौ (त्या जेत्याहुन),
जौ एक स्वतःला जिंकतौ, तौ उत्तम युद्धजैता हौय. (४)

अत्ता हवे जितं सेय्यो या चायं इतरा पजा ।
अत्तदत्तस्स पोसस्स तिच्चं सम्मतचारिनो ॥५॥

इतर (प्रजा)जनां पैक्षा स्वतःचा निश्चयाने विजय श्रेष्ठ,
(स्व)स्वतःच्या ताब्यात ठेवणे, नित्य संयमित आचारांचे पौषण (असा विजय),(५)

नेव देवो न गंधब्बो न माणे सह ब्रह्मणा ।
जितं अपजितं कयिया तथारूपस्स जण्ठुणो ॥६॥

ना महाजन, ना गंधर्व, ना भुलैया सह ब्रम्हा,
(ना) अशा प्रकारचा (कौणीही) जीव, या विजयाचा पराजय करीळ. (६)

मासे मासे सहस्रेण यो यजेथ सतं समं ।
एकञ्च भावितत्तानं मुहुत्तमपि पुजये ।
सा येव पुजना सेय्यो यं चे वस्ससतं हुतं ॥७॥

महिनीं-महिने हजार यज्ञ, शंभर वर्षी पर्यन्त पुन्हा-पुन्हा,
(आणि) एकच विषेश-ज्ञानी चा (प्रज्ञावानाचा) क्षणभराचा सत्कार (पूजा)
हे पुजन श्रेष्ठ होतै, शतवर्ष कैलैल्या (वरील यज्ञा) पैक्षा. (७)

यो च वस्ससतं जत्तु अग्निं परिचये वने ।
एकञ्च भावितत्तानं मुहुत्तमपि पुजये ।
सा येव पुजना सेय्यो यं चे वस्ससतं हुतं ॥८॥

शतवर्ष, वनात विहरणाच्या जीवांना अग्नीत (आहुती),
(आणि) एकच विषेश-ज्ञानी चा (प्रज्ञावानाचा) क्षणभराचा सत्कार (पूजा)
हे पुजन श्रेष्ठ होतै, शतवर्ष कैलैल्या (वरील यज्ञा) पैक्षा. (८)

यं विंग्घि यिट्ठं च हुतं च लोके, संवच्छं यजेत्थ पुञ्जपेक्खो ।
सब्बमिप तं न चतुभागमेति, अभिवादना उज्जुगतेसु सेय्यो ॥९॥

या लौकात पुण्याच्या अपेक्षेने वर्षभर यज्ञ (करणे), कांही आहुति (दैनै),
हे सर्व उज्ज्वल-श्रेष्ठांना अभिवादन करण्याच्या चौथ्या भागा इतकेही नाही. (१०)

अभिवादनसीलिसस णिच्चं वुद्धापचायिनो ।
चत्तारो धम्मा वड्ढन्ति आयु वण्णो सुखं बलं ॥१०॥

अभिवादनशील, नित्य ज्येष्ठांची सेवा करणारे (यांचे),
आयुष्य, वर्ण(सींदर्य), सुख, बळ हे चारही स्वभाव वाढतात. (१०)

यो च वस्ससतं जीवे दुस्सीलो असमाहितो ।
एकाहं जीवितं सेय्यो सीलवत्तस्स ज्ञायिनो ॥११॥

शीलहीन, एकाग्रचित्तहीन (मानवाच्या) शंभर वर्ष आयुष्याहून,
शाळवान-ध्यानी (मानवाचा) एक दिवस श्रेष्ठ असतौ. (११)

यो च वस्ससतं जीवे दुपण्णो असमाहितो ।
एकाहं जीवितं सेय्यो पण्णावत्तस्स ज्ञायित्तो ॥१२॥

प्रज्ञाहीन, एकाग्रचित्तहीन (मानवाच्या) शंभर वर्ष आयुष्याहून,
प्रज्ञावान-ध्यानी (मानवाचा) एक दिवस श्रेष्ठ असतौ. (१२)

यो च वस्ससतं जीवे कुस्सीतो हीनवारियो ।
एकाहं जीवितं सेय्यो विश्यमारभतो दब्हं ॥१३॥

आळशी, शौर्यहीन (मानवाच्या) शंभर वर्ष आयुष्याहून,
दृढ-उद्योगी, शूर (मानवाचा) एक दिवस श्रेष्ठ असतौ. (१३)

यो च वस्ससतं जीवे अपस्स उदयव्ययं ।
एकाहं जीवितं सेय्यो पस्सतो उदयव्ययं ॥१४॥

उत्पत्ति-विनाश न पहाणाऱ्या (मानवाच्या) शंभर वर्ष आयुष्याहून,
उत्पत्ति-विनाश पहाणाऱ्या (मानवाचा) एक दिवस श्रेष्ठ असतौ. (१४)

यो च वस्ससतं जीवे अपस्स अमतं पदं ।
एकाहं जीवितं सेय्यो पस्सतो अमतं पदं ॥१५॥

अमृतपद (निर्वाण) न पहाणाऱ्या (मानवाच्या) शंभर वर्ष आयुष्याहून,
अमृतपद पहाणाऱ्या (मानवाचा) एक दिवस श्रेष्ठ असतौ. (१५)

यो च वस्ससतं जीवे अपस्स धम्ममुत्तमं ।
एकाहं जीवितं सेय्यो पस्सतो धम्ममुत्तमं ॥१६॥

उत्तम जीवन सिद्धांत न पहाणाऱ्या (मानवाच्या) शंभर वर्ष आयुष्याहून,
उत्तम जीवन सिद्धांत पहाणाऱ्या (मानवाचा) एक दिवस श्रेष्ठ असतौ. (१६)

अभित्थरेथ कल्याणे पापा चित्तं निवारये ।
दढ्ढं हि करोति पुग्गं पापस्सिं रमते मत्तो ॥१॥

सत्कार्यं त्वरैने करावै, चित्तं दुष्कृत्या पासून दूर करावै,
सत्कार्यं करण्यात शिथीलता आल्यास मन दुष्कृत्यात रमतै. (१)

पापग्घे पुरिसो कयिरा न तं कयिरा पुनप्पुणं ।
न तमिह छव्वं कयिराथ दुक्खो पापस्स उच्चयो ॥२॥

मनुष्याने (एकदा) दुष्कृत्यं कैलै, तर ते पुन्हा-पुन्हा करू नये,
तशी इच्छा करू नये, दुष्कृत्याच्या संग्रहाने दुक्ख वाढते. (२)

पुग्गग्घे पुरिसो कयिरा कयिराथेन पुनप्पुणं ।
तमिह छव्वं कयिराथ सुखो पुग्गस्स उच्चयो ॥३॥

मनुष्याने (एकदा) सत्कृत्यं कैलै, तर ते पुन्हा-पुन्हा करावै,
तशी इच्छा करावी, सत्कृत्याच्या संग्रहाने सुख वाढते. (३)

पापोपि पस्सति भद्रं याव भद्रं न पच्चति ।
यदा च पच्चति पापं अथ पापो पापाणि पस्सति ॥४॥

दुष्कृत्यं करणा-न्याला भलै वाटते, जीवर दुष्कृत्यं पक्व (फलदायी) हीत नाही,
जैन्हा दुष्कृत्यं पक्व (फलदायी) हीते, तैन्हां त्याला ते वाइट वाटते. (४)

भद्रोपि पस्सति पापं याव भद्रं न पच्चति ।
यदा च पच्चति भद्रं अथ भद्रो भद्राणि पस्सति ॥५॥

सत्कृत्यं करणा-न्याला वाइट वाटते, जीवर सत्कृत्यं पक्व (फलदायी) हीत नाही,
जैन्हा सत्कृत्यं पक्व (फलदायी) हीते, तैन्हां त्याला ते चांगलै वाटते. (५)

मावमञ्जेथ पापस्स न मत्तं आगमिस्सति ।
उदबिठ्ठुनिपातेन उदकुम्भोपि पुरति ।
पूरति बालो पापस्स थोक-थोकम्पि आचिन् ॥६॥

माइया जवळ दुष्कृत्य येणार नाही असा गर्व करू नये,
पाण्याच्या थेंबांनीच पाण्याचा घडा भरतो,
अज्ञानी थोडे-थोडे दुष्कृत्य (करून) पूर्ण साठवतो. (६)

मावमञ्जेथ पुण्णस्स न मत्तं आगमिस्सति ।
उदबिठ्ठुनिपातेन उदकुम्भोपि पुरति ।
पूरति धीरो पुण्णस्स थोक-थोकम्पि आचिन् ॥७॥

माइया जवळ सत्कृत्य येणार नाही असा गर्व करू नये,
पाण्याच्या थेंबांनीच पाण्याचा घडा भरतो,
बुद्धिवान थोडे-थोडे सत्कृत्य (करून) पूर्ण साठवतो. (७)

वाणिजो' व भयं मग्गं इप्पसत्थो महद्धजो ।
विसं जीवितुकामो'व पापाणि पशिवज्जये ॥८॥

व्यापारी, स्तुप धनवान, भयावह मार्गाची अप्रशंसा करतात,
जगण्याची इच्छा असणारे विषाची, तशी (मानवाने) दुष्कृत्याची करावी. (८)

पाणिमिह चे वणो नास्स हरेय्य पाणिना विसं ।
नाब्बणं विसमत्वेति नत्थि पापं अकुब्बतो ॥९॥

हाताला जखम नसेल तर हातात विष घेता येईल,
जखम-रहीताला विष बाधत नाही, (तसे) न कर्त्याला दुष्कृत्य (बाधत नाही). (९)

यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्स ।
तमेच बालं पच्चेति पापं सुखुमो रजो' पटवातं' शिवत्तो ॥१०॥

जो शुद्ध, दीक्षरहीत, पीषीत माणसाचा द्वेष करतो, कांही दृष्टता करतो,
तो अज्ञानी(च) वाइट हीतो, जसे वान्याच्या विकृद्ध फेकलेली सुक्ष्म धूळ
(फेकणाऱ्यावरच पडते). (१०)

गळ्भमेके उपज्जति तिश्यं पापकम्मिणो ।
सब्बं सुगतित्तो यत्ति, पत्तिनिब्बत्ति अणासवा ॥११॥

कांही गर्भति जळ्भतात, दुष्कर्म्म नरकात जातात,
सब्भार्गी स्वर्गाति जातात, सत्त्वित्त निर्वाण-प्राप्त हीतात. (११)

न अत्तल्लिकस्वे न समुद्धमज्झो न पब्बतानं विवरं पविस्स ।
न विज्जति सो जगतिप्पदेसो यत्थाट्ठित्तो मुच्चेय्य पापकम्मा ॥१२॥

न अत्तरिक्षात, न समुद्रात, न पर्वतावर, न विवरात शिरुन,
जगात असा प्रदेश विद्यमान नाही,
जैथै राहून (मानव) दुष्कृत्य (परिणाम) मुक्त राहील. (१२)

न अत्तल्लिकस्वे न समुद्धमज्झो न पब्बतानं विवरं पविस्स ।
न विज्जति सो जगतिप्पदेसो यत्थाट्ठित्तं नप्पसहेय्य मच्चू ॥१३॥

न अत्तरिक्षात, न समुद्रात, न पर्वतावर, न विवरात शिरुन,
जगात असा प्रदेश विद्यमान नाही,
जैथै राहून (मानव) मृत्यु मुक्त राहील. (१३)

सब्बे तस्सन्ति दण्डस्स सब्बे भायन्ति मच्चुनो ।
अत्तानं उपमं कत्वा न हनेय्य न घातये ॥१॥

शिक्षिता सर्वच घाबरतात, मृत्यूला सारिच भितात,
सर्वाना स्वतःसारस्वैच समजावै, मारु नयै, वध करु नयै. (१)

सब्बे तस्सन्ति दण्डस्स सब्बेसं जीवितं पियं ।
अत्तानं उपमं कत्वा न हनेय्य न घातये ॥२॥

शिक्षिता सर्वच घाबरतात, सान्यांना जीव प्रिय असतो,
सर्वाना स्वतःसारस्वैच समजावै, मारु नयै, वध करु नयै. (२)

सुखकामानि भूतानि यो दण्डेन विहिंसति ।
अत्तनो सुखमेसानो पेच्च सो न लभते सुखं ॥३॥

सुखाच्या इच्छेने जौ(मानव) सुख इच्छिणाऱ्या प्राण्यांना काठीने(शस्त्राने) मारतो
त्याला मरणोत्तरही सुख लाभत नाही. (३)

सुखकामानि भूतानि यो दण्डेन न हिंसति ।
अत्तनो सुखमेसानो पेच्च सो लभते सुखं ॥४॥

सुखाच्या इच्छेने जौ सुख इच्छिणाऱ्या प्राण्यांना काठीने मारीत नाही
त्याला मरणोत्तरही सुख लाभते. (४)

मा वोच फरुसं कञ्चि वुत्ता पटिवदेय्यु तं ।
दुक्खा हि सारम्भकथो पटिदण्डा फुसेय्यु तं ॥५॥

कधिही कठीर बौटु नयै, (त्याचे तसेच) प्रत्युत्तर मिळते,
कठीर बौठणे दुक्खदायक असते, त्याने तुम्हास दण्डाचेच प्रत्युत्तर मिळते. (५)

सचे नेरेसि अत्तानं कंसो उपहतो यथा ।
एस पत्तोसि निब्बाणं सारम्भो ते न विज्जति ॥६॥

(तुम्हास) इजा झाली तरी काश्यासम* (धातु) अविचल राहिल्यास
तुम्हास निर्वाण प्राप्त झाले आहे, कांहीही विवाद राहिलेला नाही. (६)

* कासे - धातु जसा भरीव अविचल असतो तसे.

यथा दण्डेन गोपालो गावो पचेति गोचरं ।
एवं जया च मच्चू च आयुं पाचेत्ति पाणिनं ॥७॥

जसे गौपाल गाईना काठीने हाकलीत रानात नेतात,
तसे वार्धक्य आणि मृत्यू प्राण्यांचे आयुष्य नेतात. (७)

अथ पापानि कम्मानि करं बालो न बुज्झति ।
सेहि कम्मेहि दुम्मेधो अग्निदड्ढोव तप्पति ॥८॥

दुष्कर्म करणाऱ्या अजाणास (काहिंच) समजत नाही,
(पण) याच कर्मणि दुर्बुद्ध अग्नित जाळल्या सारखे तप्त होती. (८)

या दण्डेन अदण्डेषु अप्पदुट्ठेषु दुस्सति ।
दसन्नमग्गंतरं ठानं खिप्पमेव तिगच्छति ॥९॥

जो काठीविरहीतास (निःशस्त्रास) काठीने (शस्त्राने), दौषरहीतास दौषाने त्रासतौ,
त्याच्या ठाई या दहापैकी एक (वैदना) त्वरित निर्माण होते (९)

वेदनं फरुसं जातिं सरीरस्स च भेदनं ।
गरुवं वापि आबाधं चित्तक्खेपं व पापुणे ॥१०॥

कठीर वैदना, हानी, शरीर भेदन,
गंभीर आजार जडणे, मनीविकाराची प्राप्ति, (१०)

राजतो वा उपस्सग्गं अब्भक्खानं व दारुणं ।
परिक्खयं व आतीनं भोगानं व पभड्ढुं ॥११॥

राजाकडून शिक्षा, तीव्र खोटे आरोप,
नातेवाईकांचा विनाश, संपत्तिचा विनाश. (११)

अथवस्स अगायानि अग्गीं ड्हति पावको ।
कायस्स भेदा दुप्पग्गो निरयं सोपपज्जति ॥१२॥

त्याच्या घराळा आग जाळून टाकते,
अशा दुर्बुद्धाचा शरीर-नाशानंतर नरकात पुनर्जन्म होती. (१२)

न नग्गचरिया न जटा न पङ्का
नातासका थण्डिलसायिका वा ।
उज्जो च जल्लं उक्कुटिकप्पधानं
सोधेत्ति मच्चं अवितिण्णकडस्सं ॥१३॥

न नग्ग राहुन, ना जटा वा चिरवत्त (धारण करुन),
न निराहार राहुन, ना कडक जमिनीवर झौपुन,
ना धुळ माखुन, ना उकिडवे बसुन, (मानवाची शुद्धी हीते),
ज्याचे मन शुद्ध नाही, (त्या) मानवाची शुद्धी हीत नाही. (१३)

अलङ्कतो चेपि समं चरेय्य
सन्तो दन्तो णियतो ब्रह्मचारि ।
सब्बेसु भुतेसु णिघाय दण्ड
सो ब्राह्मणो सो समणो सो स भिक्खू ॥१४॥

अलंकार लैऊनही ज्याचे आचरण यौग्य आहे,
जो शांत, संयमी आणि ब्रह्मचारी आहे,
ज्याने सर्व प्रण्यांना त्रास देणे त्यागले आहे,
तौच ब्राह्मण, तौच श्रमण, तौच भिक्खु. (१४)

हिशीणिसेधो पुशिसो कोचि लोक्खि विज्जति ।
यो णिव्वं अप्पबोधति अस्सो भद्रो कस्सामिव ॥१५॥

ठीकांत कांही मानव असे असतात, ज्यांना स्वताची लाज (दुष्कृत्यांपासुन) रीस्वते,
त्यांना निंदा असह्य असते जसा घोंड्याला चाबुक. (१५)

अस्सो यथा भद्रो कस्सानिविट्ठो आतापितो संवेगितो भवाथ ।
सद्दयाय सीलेन च विरियेन च समाधिना धम्मविनिच्छयेन च ।
सम्पन्नविज्जाचरणा पतिस्सता पहस्सथ दुक्खमिदं अनप्पकं ॥१६॥

जसा घोंडा चाबकामुळे सरळ असतो, तसे वैगवान, तत्पर व्हावे,
श्रद्धा, शील, वीर्य, एकाग्रता, सदाचार निश्चय यांनी युक्त व्हावे,
विद्या आणि आचरणाने संपन्न, विचारवन्त व्हावे,
आणि मौठ्या दुक्खाचा नाश करावा. (१६)

उदकं हि नयति तैत्तका उसुकाश नमयति तेजनं ।
द्वारं नमयति तच्छका अत्तां दमयति सुब्बता ॥१७॥

(पाणी) नैणारा पाणी नैती, बाणकार बाण बनवितौ,
सुतार लाकुड बनवितौ, सुवृत्त (मानव) स्वतःठा कष्टवितात. (१७)

कोनु हासो किमानब्धो तिच्चं पज्जलिते सति ।
अब्धकारेण ओतद्धा पदीपं न गवेस्सथ ॥१॥

कसै हसणै ? काय आनंद ? जाणिवा नित्य जळत आहेत,
अंधाराने वेढलेल्या (मानवा), प्रदीपाचा शोध का घेत नाहीस ? (१)

पस्स चित्तकतं बिम्बं अरुकायं समुस्सितं ।
आतुरं बहुसडकप्पं यस्स तत्थि धुवं ठिति ॥२॥

जरवमांनी सुजलेल्या, व्रणांनी सजलेल्या या शरीराचे चित्र पहा,
रोग आणि नाना संकल्पांनी युक्त, याचे निश्चित स्थान नाही. (२)

परिजिष्णमिदं रुपं रोगनिड्ढं पभङ्गुरं ।
भिज्जति पूतिसब्देहो मरणत्तं हि जीवितं ॥३॥

अतिशय जुने झाळेले हे शरीर, रोग-स्थान आहे, क्षणभंगूर आहे,
सडून भग्न हीणार आहे. सगळे जीव मरणारच.

याणीं मानि अपत्थानि अलाबुणेव सारद्वे ।
कापोतकानि अट्ठीनि तानि दिस्वान का रति ॥४॥

शरद-काळी अपथ्य असणाऱ्या भौपळ्या सारखे (हे शरीर),
(शुभ्र)कबुतरा सारखी पांढरी हाडे, (हे) पाहून काय आसक्ति व्हावी ? (४)

अट्ठीनं नगरं कतं मंसलोहितळेपणं ।
यत्थ जश च मच्चुच मानो मक्खो च ओहितो ॥५॥

(हे शरीर,) हाडांचे वास्तव्य, त्यावर रक्ता-मांसाचे तैपन केले आहे,
त्यात वृद्धत्व, मृत्यू, गर्व, द्वेष लपविलेला आहे. (५)

जीरत्ति वे राजरथा सुचिता अथो सरिम्मिप जरं उपेति ।
सतं च धम्मो न जरं उपेति सत्तो हवे सत्थि पवेदयत्ति ॥६॥

सुंदर रंगविलेला (सुचित्रित) राजरथ जुना होतो, असेच शरीर म्हातारे होते,
जागृत जीवन सिद्धांत (धम्म) जीर्ण होत नाही, असे सुजन विज्ञापित करतात. (६)

अप्पस्सुतायं पुत्तिसो बलिवद्धो व जीरति ।
मंसाणि तस्स वड्ढति पम्भ तस्स न वड्ढति ॥७॥

थोडेसैच ऐकलैला (अज्ञानी) मानव, बैलासारखा
मांसाने वाढतौ, म्हातारा हीतौ, त्याचे ज्ञान वाढत नाही. (७)

अनेकजातिसंसारं सन्धाविस्सं अनिब्बिसं ।
गहकारवं गवेसत्तो दुक्खा जाति पुनप्पुनं ॥८॥

अनेक जन्म विश्रांतीविना, सतत फिरतौ आहे
(या) घराच्या* निर्मात्याला शौधीत, पुन्हा-पुन्हा जन्म वेदना (आहे). (८)

गहकारक ! दिट्ठोसि पुन गेहं न काहसि ।
सब्बा ते फासुका भग्गा गहवूटं विसडिखवं ।
विसड्खाखगतं चित्तं तण्हाणं खयमज्झाणा ॥९॥

घराच्या* निर्मात्या ! (तु मला) दिसतास. (तु) पुन्हा घर करणार नाहिस,
सगळ्या बरगड्याची भौडल्या आहेत, छप्पर नष्ट पावले आहे,
मन निशंक झाले आहे, ठाठसांचा क्षय झाला आहे. (९)

अचरित्वा ब्रह्मचरियं अलद्धा योब्बणे धनं ।
जिण्णकौंचाव ज्ञायन्ति स्वीणमच्छेव पल्लवे ॥१०॥

ब्रह्मचर्य आचरले नाही, तारुण्यात धन प्राप्ति केली नाही,
(ते)बिन माशांच्या तळावात म्हातान्या करकौच्या सारखे ध्यान लावतात. (१०)

अचरित्वा ब्रह्मचरियं अलद्धा योब्बणे धनं ।
सेन्ति चापातिस्वीणाव पुशणानि अनुत्थनं ॥११॥

ब्रह्मचर्य आचरले नाही, तारुण्यात धन प्राप्ति केली नाही,
(ते) जुन्या धनुष्य-बाणा सारखे पश्चाताप करतात. (११)

* घर म्हणजे शरीर.

घराचा निर्माता म्हणजे 'स्व',

जो या शरीराची जोपासना करण्यातच धन्यता मानतो.

अत्तानं चे पियं जग्गा रक्खेय्य तं सुरक्खितं ।
तिण्णमग्गतं यामं पटिजग्गेय्य पण्डितो ॥१॥

जर स्वतःवर प्रेम करत असात, स्वतःला श्रेष्ठ संरक्षित करा,
बुद्धिमत्त रात्रीच्या तीन प्रहरातला एक (प्रहर) जागृत असतात. (१)

अत्तानं एव पठमं पटिरूपे निसेवये ।
अथग्गमनुसासेय्य न किळिस्सेय्य पण्डितो ॥२॥

जे योग्य आहे ते प्रथम स्वता करावे, नंतर इतरांना सांगावे,
म्हणजे बुद्धीमत्तांना डाग लागणार नाही. (२)

अत्तानग्गे तथा कयिरा यथग्गमनुसासति ।
सुदत्तो वत दग्गेथ अत्ता हि किय दुद्धमो ॥३॥

इतरांना जसे सांगतौ तसेच स्वतः करतौ, ती
इतरांना संयमित करतौ. वास्तविक स्वतःला संयमित करणे कठीण आहे. (३)

अत्ता हि अत्तानो नाथो को हि नाथो पयो सिया ।
अत्तनाव सुदत्तेन नाथं लभति दुल्लभं ॥४॥

स्वतःच स्वतःचा स्वामि असतौ, दुसरा कोण स्वामि असतौ ?
स्वतःला संयमित करणाऱ्यास दुर्लभ स्वामित्वाचा लाभ हीतौ. (४)

अत्तनाव कतं पापं अत्तजं अत्तसम्भवं ।
अभिमत्थति दग्गेधं वजिरं वस्ममयं मणिं ॥५॥

स्वतः केलेले, स्वतः जन्म दिलेले, स्वतःतुन निर्माण झालेले दुष्कर्म,
दुर्बुद्धाळा असे तौड-फौडते जसे वज्र दगडात रुतलेल्या मण्याला. (५)

यस्सच्चत्तदुस्सील्यं माळुवा सालमिवोततं ।
कशेति सो तथत्तानं यथानं इच्छति दिसो ॥६॥

ज्याचा दुराचार शाळ वृक्षावर पसरलेल्या वैलीसारखा (पसरला) आहे,
तौ तसेच करतौ जसे शत्रु इच्छितौ. (६)

सुकशानि असाधूनि अत्तनो अहितानि च ।
यं वे हितञ्च साधुञ्च तं वे परमदुक्करं ॥७॥

अमंगल, स्वतःला अहितकारी (कृत्य) करणे सौपे असते,
मंगल, स्वतःला हितकारी (कृत्य) करणे खुप कठीण असते. (७)

यो सासनं अरहतं अशियानं धम्मजीविनं ।
पटिककोसति दुम्भेधो द्दिट्ठं निस्साय पापित्तं ।
फलानि कट्ठकस्सेव अत्तहज्जाय फुल्लति ॥८॥

जी शिकवण यौग्य, सुजनांची जीवन-सिद्धांत,
यांची निन्दा करणाऱ्या दुर्बुद्धाचा (असा) नाश हीतो,
जसे बांबूचै फळ स्वनाशासाठीच परिपक्व होते. (८)

अत्तना'व कतं पापं अत्तना संकिळिस्सति ।
अत्तना अकतं पाप अत्तना'व विसुज्झति ।
सुद्धि अस्सुद्धि पच्चत्तं नग्गो अग्गं विसोधये ॥९॥

स्वतः कैलैलै दुष्कर्म स्वतःला कटुषित करतात,
स्वतः न कैलैलै दुष्कर्म स्वतःला शुद्ध करतात,
(प्रत्येकाची) शुद्धी-अशुद्धी वेग-वेगळी असते,
(कुणीही) दुसरा, दुसऱ्याला शुद्ध करीत नाही. (९)

अत्तदत्थं पशत्थेन बहुनापि न हापये ।
अत्तदत्थमभिज्जायसदत्थपसुतो सिया ॥१०॥

परोपकारासाठी स्वार्थाची खुप उपेक्षा करू नये,
स्वार्थाला नीट समजुन घेवुन आत्मकल्याण पहावे. (१०)

हीनं धम्मं न सेवेय्य, पमादेन न संवसे ।
मिच्छदिट्ठि न सेवेय्य न सिया लोक-वड्ढो ॥१॥

हीन कृत्य करु नये, बेपर्वा राहु नये,
वाइट दृष्टी ठैवु नये, लौक-वृद्धी (जम्म वृद्धीची अपेक्षा) बाळगु नये. (१)

उत्तिट्ठे नप्पमज्जेय्य धम्मं सुचरितं चरे ।
धम्मचारीं सुखं सेति अस्मिं लोके परमिह च ॥२॥

उठा, अजागृत राहु नका, सैद्धांतिक (धम्मा प्रमाणे) जीवन जगा,
सदाचाराने रहाणारे येथे आणि परलौकांतही सुखात रहातात. (२)

धम्मं चरे सुचरितं न तं दुच्चरितं चरे ।
धम्मचारीं सुखं सेति अस्मिं लोके परमिह च ॥३॥

सैद्धांतिक (धम्मा प्रमाणे) जीवन जगा, दुर्गुणांनी राहु नका,
सदाचाराने रहाणारे येथे आणि परलौकांतही सुखात रहातात. (३)

यथा बुब्बुलकं पस्से यथा पस्से मरीचकं ।
एवं लोके अवक्खवत्तं मच्चुराजा न पस्सति ॥४॥

जसे बुडबुड्याकडे पहावे, जसे मृगजळाकडे पहावे,
तसे (निरीच्छपणे) जो जीवनाकडे पहातो, त्याच्याकडे मृत्युराजा पहात नाही. (४)

एथं पस्सथिमं लोवं चित्त राजश्चूपमं ।
यत्थबाळा विसीद्वत्ति, नत्थि सङ्गो विजानतं ॥५॥

चित्रासारख्या (सुंदर) राजरथाप्रमाणे या जगाला पहा,
इथे अज्ञानी धडपडतात, सुज्ञान आसक्त हीत नाहीत. (५)

यो च पुब्बे पमज्जित्वा पच्छ सो नप्पमज्जति ।
सो 'मं लोवं पभासेति अब्भा मुत्तोव चठिदमा ॥६॥

जे आधी बेपर्वा असतात, (जाणविल्या) नंतर बेपर्वा असत नाहीत,
ते ढग बाजूला झालेल्या चंद्रा सारखे या जगात प्रकाशित होतात. (६)

यस्य पापं कृतं कर्म कुसलेन पिथीयति ।
सोमं षोडशं पभासेति अब्भा मुत्तोव चठिदमा ॥७॥

जे कैलैल्या दुष्कृत्यांना, सत्कृत्यांनी झाकुन टाकतात,
ते ढग बाजूला झालेल्या चंद्रा सारखे या जगात प्रकाशित होतात. (७)

अधभुतो अयं लोको तनुक्वेत्थ विपस्यति ।
सकुन्तो जाळमुत्तोव अप्पो सग्गाय गच्छति ॥८॥

हे जग अन्ध आहे, इथे थोडेच पहातात,
जाळ्यातून सुटलेल्या पक्षांसारखे थोडेच लौक स्वर्गात (सुखाकडे) जातात. (८)

हंसादिच्चपथे यत्ति आकासे यत्ति इद्धिया ।
नीयत्ति धीश लोक्कम्हा जेत्वा मायं सवाहिणिं ॥९॥

हंस सूर्यपथावर (आकाशात) जातात, ऋद्धीप्राप्त आकाशातून जातात,
सैनैसह (आलेल्या) भुलैयाला जिंकतात, ते या लोकांतून निघून जातात. (९)

एवं धम्मं अतीतस्य मुसावादिस्स जत्तुनो ।
वितिण्णपरलोकस्स तत्थि पापं अकारियं ॥१०॥

जो एका (सत्य) सदाचाराला पार करतो, जो खोटे बोलणारा जीव आहे,
ज्याने परलोक तुच्छला आहे, तो करणार नाही असे दुष्कृत्य नाही. (१०)

त वे कदरिया देवलोकं वजत्ति बाला हवे तप्पसंसत्ति दानं ।
धीशे च दानं अनुमोदमानो तेनेव सो होति सुखी परत्थ ॥११॥

कंजुस महाजन-लौकी जात नाहीत, अज्ञानी दानाची प्रशंसा करीत नाहीत,
बुद्धिवान दानाचे अनुमोदन करतात, त्यामुळे परलोकात सुखी होतात. (११)

पथव्या एकरज्जेण सग्गस्स गमणेण वा ।
सब्ब लोकाधिपच्चेण सोतापत्तिफलं वरं ॥१२॥

एकट्याने पृथ्वीचा राजा होण्यापेक्षा, स्वर्गात जाण्यापेक्षा,
सर्व लोकांचा अधिपति होण्यापेक्षा, श्रेष्ठ आहे, सैद्धांतिक जीवनाचा फळ. (१२)

यस्स जितं तावजीयति जितमस्स तो याति कोचि लोके ।
तं बुद्धमन्तगोचरं अपदं केण पदेन तेस्सथ ? ॥१॥

ज्याच्या जयाचा अविजय हीणार नाही,
ज्याच्या जयापर्यंत (या) लौकांतील कौणीही जाणार नाही,
त्या विस्तीर्ण हिरवळ रुपी निष्कलंक (निष्चिन्ह) बुद्धांना (तुम्ही आपल्या
जीवनात) कौणत्या मागाने न्याल ? (१)

यस्स जाळिणीं विसत्तिका तण्हा नत्थि कुहिञ्चि तेतवे ।
तं बुद्धमन्तगोचरं अपदं केण पदेन तेस्सथ ? ॥२॥

ज्याला विषाचे जाळे (पसरविणारी) तृष्णा कौठेही नेऊ शकत नाही,
त्या विस्तीर्ण हिरवळ रुपी निष्कलंक (निष्चिन्ह) बुद्धांना (तुम्ही आपल्या
जीवनात) कौणत्या मागाने न्याल ? (२)

ये ज्ञाणपसुता धीश तेक्खम्मपसमे रता ।
देवापि तेसं पिहयन्ति सम्बुद्धानं सतीमतं ॥३॥

जो ध्यानस्थ, धीर, संसार (सुख) त्यागूनही संतुष्ट आहे,
त्या स्मृतिवान (विचारवन्त) सम्बुद्धावर देव (श्रेष्ठ जन) प्रेम करतात. (३)

किञ्छे मनुस्सपटिळाभो किञ्छं मच्चातं जीवितं ।
किञ्छं सद्धम्मसवणं किञ्छे बुद्धानं उप्पादो ॥४॥

(उत्तम) मानव जीवन प्राप्त हीणे अवघड, मर्त्य जीवन जगणे अवघड,
उत्तम धम्म (जीवन तत्व) ऐकणे अवघड, बुद्धांचे उत्पन्न हाणे अवघड. (४)

सब्ब पापस्स अकरणं कुसलस्स उपसंपदा ।
सच्चित्तपरियोदपणं एतं बुद्धान सासनं ॥५॥

सर्व पापे (दुर्वर्तन) न करणे, सत्कृत्याचा अवलंब करणे,
चित्त शुद्ध करणे, हाच बुद्धांचा सिद्धान्त. (हीच बुद्धांची शिक्वण) (५)

खल्वी परमं तपो तितिकखा निष्ठाणं परमं वदन्ति बुद्धा ।
नहि पब्वजितो परूपघाती न समणो होति परं विहेठ्यती ॥६॥

बुद्ध सांगतात, 'शान्ती, सहनशीलता अत्युच्च साधना आहे, निर्वाण अत्युच्च आहे, पर-घात करणारा प्रवज्जित होत नाही, दुसऱ्यांना त्रासवणारा श्रमण होत नाही.' (६)

अनूपवाढो अनूपघातो पातिमोक्खे च संवरो ।
मत्तञ्जुता च भत्तस्मिं पत्तञ्च सयनासनं ।
अधिवित्ते च आयोगो एतं बुद्धान सासनं ॥७॥

निष्ठा न करणे, घात न करणे, भिक्वु नियमांचे पाळन करणे,
माफक भोजन, एकांतात शयन-आसन,
एकाग्र-चित्ताचा प्रयत्न, हाच बुद्धांचा सिद्धान्त. (७)

न कहापणवस्सेन तित्ति कामेसु विज्जति ।
अप्पसाढा दुक्खा कामा इति विग्गाय पण्डितो ॥८॥

सौन्या-नाण्यांच्या वर्षावानेही इच्छांची तृप्ती होत नाही,
काम-भोग अल्पस्वादी-वैदनादायी आहेत हे ज्ञानीजन जाणतात. (८)

अपि दिब्बेसु कामेसु रतिं सो नाधिगच्छति ।
तण्हक्खयरतो होति सम्मासम्बुद्धसावको ॥९॥

परंतु (ज्ञानीजन) दिव्य काम-भोगातही आसक्ति प्राप्त करीत नाहीत.
सम्यक-सम्बुद्धां चै शिष्य तृष्णा-नाशात मग्न रहातात. (९)

बहु वे सश्रणं यन्ति पब्वतानि वनानि च ।
आशमरुक्खचेत्यानि मनुस्सा भयतज्जिता ॥१०॥

भीतीने मानव पर्वत, वन, उद्यान, वृक्ष, चैत्य इत्यादींना शरण जातो,
यांना शरण जाण्याने सर्व वेदनांचे उच्चाटन होणार नाही. (१०)

नेतं खो सरणं खेमं नेतं सरणमुत्तमं ।
नेतं सरणमागम सख्खदुक्खा पमुच्चति ॥११॥

हे शरण जाणे कल्याणकारी नाही, हे शरण जाणे उत्तम नाही,
हे शरण जाणे सर्व वेदनांचे उच्चाटन करणारे नाही. (११)

यो च बुद्धं च धम्मं च संघं च सरणं गतो ।
चत्तारिं अशियसच्चाणि सम्मपब्बाय पस्सति ॥१२॥

जो बुद्ध, धम्म आणि संघ अनुसरण करतो,
सम्यक प्रज्ञेने चार आर्यसत्यांचे आकलन करतो, (१२)

दुक्खं दुक्खसमुप्पादं दुक्खस्स च अतिककमं ।
अशियच्चट्ठांगिकं मब्बं दुक्खूपसमगामिनं ॥१३॥

वेदना, वेदनेचे कारण, वेदनेचे निवारण,
वेदना निवारणाचा आर्य अष्टांग मार्ग *(आकलन करतो), (१३)

एतं खो सरणं खेमं एतं सरणमुत्तमं ।
एतं सरणमागम सख्खदुक्खा पमुच्चति ॥१४॥

हेच (त्याचे) कल्याणकारी अनुसरण, उत्तम अनुसरण,
याच अनुसरणाने सर्व वेदनांचे उच्चाटन होते. (१४)

दुल्लभो पुत्तिसाज्जो, ण सो सख्खत्थ जायति ।
यत्थ सो जायति, धीरो तं तुळं सुखमेधति ॥१५॥

(उत्तम) मानव जीवन दुर्लभ, ते सर्वांना प्राप्त होत नाही,
ज्याला ते प्राप्त होत, त्या ज्ञानी(मानवा)च्या कुळाचे सुख वाढते. (१५)

सुखो बुद्धानं उप्पादो सुखा सद्धम्मदेसना ।
सुखा संघस्स सामग्गी समब्बाणं तपो सुखो ॥१६॥

बुद्धांचे अस्तित्व सुखकारक, सद्धम्माचा उपदेश सुखकारक,
एकत्रित सुजनांचे (संघाचे) एकत्व सुखकारक, एकत्रित साधना सुखकारक. (१६)

* सम्यक दृष्टी, सम्यक संकल्प, सम्यक वाचा, सम्यक कृती,
सम्यक जीवीका, सम्यक प्रयत्न, सम्यक स्मृति, सम्यक साधना हे अष्टांग मार्ग.

पूजाऱहे पूजयतो बुद्धे यदि व सावके ।
पपञ्चसमतिककठते तिण्णसोकपडिद्धवे ॥१७॥

पुज्जनीय बुद्ध व त्यांचे शिष्य,
जे प्रपंचाच्या आणि शौकाच्या पल्याड (गैर) आहेत, (१७)

ते तादिसे पूजयतो तिब्बुते अकुतोभये ।
न सक्का पुञ्जं संखातुं इमेत्तमिति केणचि ॥१८॥

अशा शांत, निर्भय (बुद्ध व त्यांचे शिष्य) यांच्या पुजनाचे
पावित्र्य (पुण्य) 'फक्त इतके' असे सांगणे कौणासही शक्य नाही. (१८)

सुसुखं वत ! जीवाम वेरिणेसु अवेरिणो ।
वेरिणेसु मनुस्सेसु विहाराम अवेरिणो ॥१॥

निश्चित सुखी आहीत ! वैर करणाच्यांत अँवैरी राहून,
वैरी माणसांत आम्ही अँवैरी विहार करतो. (१)

सुसुखं वत ! जीवाम आतुरेसु अनातुरा ।
आतुरेसु मनुस्सेसु विहाराम अनातुरा ॥२॥

निश्चित सुखी आहीत ! रोगी जीवांमधै निरोगी राहून,
रोगी माणसांत आम्ही निरोगी विहार करतो. (२)

सुसुखं वत ! जीवाम उस्सुकेसु अनुस्सुका ।
उस्सुकेसु मनुस्सेसु विहाराम अनुस्सुका ॥३॥

निश्चित सुखी आहीत ! आसक्त माणसांत अनासक्त राहून,
आसक्त माणसांत आम्ही अनासक्त विहार करतो. (३)

सुसुखं वत ! जीवाम येसं णो नत्थि किञ्चनं ।
पीतिभक्खा भविस्साम देवा अभिस्सरा यथा ॥४॥

निश्चित सुखी आहीत ! आम्हा जवळ कांहीच नाही,
प्रियदर्शी महाजनां (देवां) सारखे, प्रेम हेच (आमचे) भोजन आहे ((४)

जयं वेरं पसवति दुक्खं सेति पराजितो ।
उपसत्तो सुखं सेति हित्वा जयपराजयं ॥५॥

जयाने वैर निर्माण होते, पराजित दुक्खात रहातो,
शांतचित्त (मानव) जय-पराजय सोडून सुखाने झोपतो. (५)

नत्थि रागसमो अग्नि, नत्थि दोससमो कलि ।
नत्थि खधासमा दुक्खा नत्थि सन्तिपरं सुखं ॥६॥

आसक्ति सारखा अग्नि नाही, द्वेषा सारखा पराजय नाही,
(पाच)*स्कब्धां सारखे दुक्ख नाही, शांती सारखे सुख नाही. (६)

* रुप, वेदना, संज्ञा, संस्कार, विज्ञान हे पाच स्कब्ध.

जिघच्छ परमा योगा, सङ्खाश परमा दुखा ।
एतं अत्वा यथाभुतं तिब्बाणं परमं सुखं ॥७॥

भुक हा मौठा रोग आहे, संस्कार (भौतिकता) हे मौठे दुक्ख आहे,
या यथार्थाळा जौ जाणतौ, त्याच्यासाठी निर्वाण हे मौठे सुख आहे. (७)

आरोख्य परमा ढाभा, सत्तुट्ठीपरमं धनं ।
विस्सासपरमा आती, तिब्बाणं परमं सुखं ॥८॥

निरौगी असणै खुप लाभदायक, संतुष्टी श्रेष्ठ संपदा,
विश्वास हा चांगला नातेवाइक, निर्वाण श्रेष्ठ सुख. (८)

पविवेकरसं पीत्वा रसं उपसमस्स च ।
निद्वये होति तिप्पापो धम्मपीतिरसं पिबं ॥९॥

एकांतवासाचै व शांतीचै रसपान केल्याने,
(मानव) निर्भय होती, सदाचार रसपानाने निष्पाप होती. (९)

साधु दस्सनमशियाणं सङ्गिवासो सदा सुखो ।
अदस्सणेणं बाढाणं तिच्चमेव सुखी सिया ॥१०॥

सज्जनांचे दर्शन चांगले, संगत सदा सुखकर,
अज्ञानींचे दर्शनही न होणे नित्य सुखकर. (१०)

बालसंगतचारि हि दीघमद्धानं सोचति ।
दुक्खो बालेहि संवासो अमित्तेणेव सब्बदा ।
धीरो च सुखसंवासो आतीणं व समागमो ॥११॥

अज्ञानींची संगती करणारा खुप काळ पर्यंत पश्चाताप करतौ,
अज्ञानींची व अमित्राची (शत्रुची) संगती सदैव सारस्वीच दुक्खदायक,
बुद्धिमानांची संगती नातेवाइकांच्या मेळ्या सारस्वी सुखद असते. (११)

तस्मा हि धीरं च पञ्चञ्च बहु रस्युतं च धोरय्हसीळं वतवत्तमशियं ।
तं तादिसं सप्पुरिसं सुमेधं भजेथ नक्खत्तपथं व चठ्ठिमा ॥१२॥

म्हणून बुद्धिवान, प्रज्ञावान, बहुश्रुत, शीळभार साहणारा, व्रतस्थ सुजन, आणि
सुबुद्ध सज्जनांची संगत करावी, जसा चढ नक्षत्र भागाची सौबत करतौ. (१२)

अयोगे युञ्जमत्तानं योगस्मिञ्च अयोजयं ।
अत्थं हित्वा पियवग्गाही पिहेतत्तानुयोगिनं ॥१॥

स्वतःला अनुचित कार्यात् लावाणारा, उचित कार्यात् न लावणारा,
अर्थपूर्ण सौदून प्रियाच्या भागी जाणारा, (त्याने) आत्मसाधनेची इच्छा करावी. (१)

मा पियेहि समागच्छि अपियेहि कुदांचन ।
पिवानं अदस्सनं दुक्खं अपियानञ्च दस्सनं ॥२॥

प्रिय(जनां)च्या संगतीत राहु नका, अप्रियांच्या (संगतीत) कधीच नका,
प्रियजनांचे दर्शन न होणे अप्रियजनांचे दर्शन होणे दुक्खाचे असते. (२)

तस्मा पियं न कयिराथ पियपायो हि पापको ।
गत्था तेसं न विज्जन्ति येसं नत्थि पियाप्पियं ॥३॥

म्हणुन (कांहीही) प्रिय करू नका, प्रिय निघुन जाणे वाइट (वाटते),
त्यांना बंधन नसते, ज्यांना प्रिय-अप्रिय असत नाही. (३)

पियतो जायते सोको पियतो जायते भयं ।
पियतो विप्पमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ॥४॥

प्रिय मुळे शोक उत्पन्न होतो, प्रिय मुळे भीती उत्पन्न होते,
जो प्रिय पासुन मुक्त असतो, त्याला शोक नसतो, तर भीती कशी ? (४)

पेमतो जायते सोको पेमतो जायते भयं ।
पेमतो विप्पमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ॥५॥

प्रेमा मुळे शोक उत्पन्न होतो, प्रेमा मुळे भीती उत्पन्न होते,
जो प्रेमा पासुन मुक्त असतो, त्याला शोक नसतो, तर भीती कशी ? (५)

रतिया जायते सोको रतिया जायते भयं ।
रतिया विप्पमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ॥६॥

आसक्ति मुळे शोक उत्पन्न होतो, आसक्ति मुळे भीती उत्पन्न होते,
जो आसक्ति पासुन मुक्त असतो, त्याला शोक नसतो, तर भीती कशी ? (६)

कामतो जायते सोको कामतो जायते भयं ।
कामतो विष्णुमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ॥७॥

भौगा मुळे शोक उत्पन्न होतो, भौगा मुळे भीती उत्पन्न होते,
जो भौगा पासून मुक्त असतो, त्याला शोक नसतो, तर भीती कशी ? (७)

तण्हाय जायते सोको तण्हाय जायते भयं ।
तण्हाय विष्णुमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ॥८॥

लासूसे मुळे शोक उत्पन्न होतो, लासूसे मुळे भीती उत्पन्न होते,
जो लासूसे पासून मुक्त असतो, त्याला शोक नसतो, तर भीती कशी ? (८)

सीलदस्ससंपन्नं धम्मदूढे सच्चवादिनं ।
अत्ततो कम्मकुब्बानं तं जनो कुरुते पियं ॥९॥

जो शील संपन्न, दृष्टी(ज्ञान) संपन्न आहे, सदाचाराने सत्यवचनी आहे,
स्वताचै काम करणारा आहे, त्यास (मानवास) लौक प्रेम करतात. (९)

छुद्धजातो अनक्खाते मनसा च पुटो सिया ।
कामस्ये च अप्पटिबद्धचित्तो उद्धंसोतो'ति वुच्चति ॥१०॥

ज्याला अन्याय्याची* अभिलाषा आहे आणि (त्याला) मनाने स्पर्श केला आहे,
जो काम-भौगात अनासक्त असतो, त्याला उर्ध्वगामी # म्हणतात. (१०)

चिरप्पवासिं पुरिसं दूरतो सोत्थिमागतं ।
जातिमिक्खा सुहज्जा च अभिनद्धति आगतं ॥११॥

फार पूर्वी प्रवासाला गैठैला माणूस, दूरवरून सुखरूप (परत) येतो,
तेव्हा नातेवाइक-मित्र सुहृदयाने, येणाऱ्याचे अभिनंदन करतात. (११)

तथेव कतपुञ्जमिपि अस्मा लोका परं गतं ।
पुञ्जाणि पटिगण्हति पियं जातीव आदतं ॥१२॥

याच प्रकारे सत्कर्म करणाराचे या लोकांतून दुसरीकडे
त्याचे सत्कर्म स्वागत करतात, जसे नातेवाइक प्रिय (व्यक्ति) चे (करतात). (१२)

* अन्याय्य - (ज्याची व्याख्या नाही), निर्वाण # उच्च स्त्रीताकडे जाणारा

कोधं जहे विप्पजहेय्य मातं सग्गोजतं सब्बमतिककमेय्य ।
तं नामरुपस्मिं असज्जमानं अकिञ्चनं तानुपतन्ति दुक्खा ॥१॥

क्रोधाचा त्याग करावा, अभिमानाचा त्याग करावा, सर्व बंधनांवर आक्रमक व्हावे,
नाम-रुपात अनासक्त, निःशेष असावे, (त्यायीगे) दुक्ख मागे येत नाहीत. (१)

यो वे उप्पतितं कोधं रथं भत्तं व धारये ।
तमहं सारिथं ब्रूमि रस्मिग्गाहो इतरये जतो ॥२॥

जो उसळणान्या क्रोधाला स्थिर करतो, पथभ्रष्ट रथाला जसे (हुशार सारथी),
त्यालाच मी (सच्चा) सारथी म्हणतो, इतर लोक (फक्त) दौरी धरणारे. (२)

अक्कोधेन जिणे कोधं असाधुं साधुना जिणे ।
जिणे कदरियं दानेन सच्चेन अलिकवादिणं ॥३॥

अक्रोधाने क्रोधाला जिंकवे, वाईटाला उत्तमाने जिंकवे,
कंजुषपणाला दानाने जिंकवे, सत्याने खोटे बोलणे जिंकवे. (३)

सच्चम भणे न कुज्झोय्य, दज्जा'प्पस्मिम्पि याचितो ।
एतेहि तीहि ठानेहि गच्छे देवान सन्तिके ॥४॥

सत्य बोलवे, क्रोधित होऊ नये, मागणान्यास (स्वताजवळ) कमी असताही द्यावे,
या तीन (गौष्टी) ना (जीवनात) स्थान असणारा श्रेष्ठजनां जवळ जातो. (४)

अहिंसका ये मुनयो निच्चं कायेन संवुता ।
ते यन्ति अच्चुतं ठानं यत्थ गत्त्वा न सोचरे ॥५॥

जो ज्ञानी अहिंसक (वृत्तीचा) आहे, सदैव शरीर-संयमित आहे,
तो पतन-रहित स्थानी जातो, जेथे गेल्यावर पश्चाताप होत नाही. (५)

सद्धा जागरमानां अहोरत्तानुसिक्खितं ।
निब्बान अधिमुत्तानं अत्थं गच्छन्ति आसवा ॥६॥

जे सदैव जागृत असतात, अहीरात्र (सन्मार्ग) शिकत असतात,
निर्वाणाचा संकल्प करतात, त्यांच्यातील दुर्विचार (निघुन) जातात. (६)

पोशणमेतं अतुल ! तेतं अज्जतनामिव ।
निव्वट्ठित्तुण्हीमासीनं निव्वट्ठित्तु बहुभाणिनं ।
मितभाणिनमिपि निव्वट्ठित्तु नत्थि लोको अतिव्वट्ठित्तो ॥७॥

हे अतुल* ! हे फार जुने आहे, हे असे आधुनिक नाही,
गप्प रहाणाऱ्याची निंदा होते, स्तुप बौद्धाऱ्याची निंदा होते,
कमी बौद्धाऱ्याची निंदा होते, निंदा न होणारा लोकांत (कुणीही) नाही. (७)

न चाहु च भविस्सित्तु न चेतस्सहि विज्जति ।
एकत्तं निव्वट्ठित्तो पोसो एकत्तं वा पसंसित्तो ॥८॥

(असा मानव) आता नाही, भविष्यातही नाही, दुसरीकडेही नाही,
ज्याची केवळ निंदा होते, वा केवळ प्रशंसा होते. (८)

यं चे विव्वु पसंसित्तु अणुविच्च सुवे सुवे ।
अच्छिद्वुत्तिं मेधाविं पण्णासीलसमाहितं ॥९॥

ज्ञानी (लोक) सुजाणता त्यांची प्रशंसा रोज रोज करतात,
जे छिद्र(दोष)रहित वृत्तीचे, सुज्ञ, प्रज्ञावान, शीलवान असतात (९)

तेक्खं जम्बोनदस्सेव को तं निव्वट्ठित्तुमस्सति ।
देवापि तं पसंसित्तु ब्रह्मणाऽपि पसंसित्तो ॥१०॥

जम्बोनदाच्या# मोहरे सारख्या (मानवा)ची निंदा करण्यायोग्य कोण आहे ?
(देवता)श्रेष्ठजन त्यांची प्रशंसा करतात, ब्रह्मा त्यांची प्रशंसा करतात. (१०)

कायकोपं रक्खेय्य कायेन संवुतो सिया ।
कायदुच्चरितं हित्वा कायेन सुचरितं चरे ॥११॥

शरीर क्रोधापासुन रक्षावे, शरीर संयमित ठेवावे,
शारीरीक दुराचारा सोडून शरीराने सदाचारी रहावे. (११)

वचीपकोपं रक्खेय्य वाचाय संवुतो सिया ।
वचीदुच्चरितं हित्वा वाचाय सुचरितं चरे ॥१२॥

वाणीस क्रोधापासुन रक्षावे, वाणी संयमित ठेवावी,
वाणीचे दुराचारा सोडून वाणीने सदाचारी रहावे. (१२)

* अतुल नावाचा शिष्य # जम्बोनद राजाची सुवर्णमुद्रा

मनोपकोपं शक्येय्य मनसा संवृतो सिया ।
मनोदुच्चरितं हित्वा मनसा सुचरितं चरे ॥१३॥

मनास क्रोधापासुन रक्षावे, मन संयमित ठेवावे,
मनाचे दुराचारा सोडून मनाने सदाचारी रहावे. (१३)

कायेन संवृता धीश अथो वाचाय संवृता ।
मनसा संवृता धीश ते वै सुपशिसंवृता ॥१४॥

शरीराने संयमित तसेच वाणीने संयमित सुद्ध,
मनाने संयमित सुद्ध, तेच सुसंयमित असतात. (१४)

पण्डुपलासो' व द्वाणिसि, यमपुण्डिसापि च ते उपट्ठिता ।
उय्योगमुखे च तिठ्ठसि पाथेय्यम्पि च ते न विज्जति ॥१॥

आता तु पिक्क्या (पिकल्या) पाना सारखा आहेस, जवळ यमदूत उभे आहेत,
तु मृत्युद्वारी उभा आहेस, आणि तुझ्याजवळ (प्रवासासाठी) शिंदीरीही नाही. (१)

सो कयोहि दीपमत्तनो खिप्पं वायम पण्डितो भव ।
निद्धन्तमलो अणडगणो दिब्बं अरियभुमिमेहिसि ॥२॥

म्हणून तु स्वतःच (स्वतःचा) दीपक ही, त्वरीत प्रयत्न करून ज्ञानी ही,
म्हणजे मत्सरहीत, दौषरहीत हीउन तु दिव्य आर्य-भुमि प्राप्त करशील. (२)

उपनीतवयो च द्वाणिसि सम्पयातोसि यमस्स सन्तिके ।
वासोपि च ते नत्थि अन्तरा पाथेय्यम्पि च ते न विज्जति ॥३॥

आता तुझे आयुष्य (अंतापर्यंत) आणते आहे, तु यमाजवळ गैलैला आहेस,
मधे कौठेही निवारा नाही, आणि तुझ्याजवळ शिंदीरीही नाही. (३)

सो कयोहि दीपमत्तनो खिप्पं वायम पण्डितो भव ।
निद्धन्तमलो अणडगणो न पुन जातिजरं उपेहिसि ॥४॥

म्हणून तु स्वतःच (स्वतःचा) दीपक ही, त्वरीत प्रयत्न करून ज्ञानी ही,
म्हणजे मत्सरहीत, दौषरहीत हीउन तु पुन्हा जन्म-मृत्यु प्राप्त न करशील. (४)

अनुपब्बेन मेधावी थोकथोकं खणे खणे ।
कम्माये रजतस्येव निद्धमे मलमत्तनो ॥५॥

प्रज्ञावान क्रमाने क्षणी-क्षणी थोडा-थोडा
स्वतःचा मळ दूर करतो, जसे सौगार चांदीचा (मळ दूर करतो). (५)

अयसा'व मळं समुट्ठितं तदुट्ठाय तमेव स्वादति ।
एवं अतिधोनचारिणं सककम्माणि नयत्ति दुब्भाति ॥६॥

(जसा) लोखंडावर मळ (गंज) चढतो आणि तथैच स्वताला (लोखंडाला) स्वातो,
तसे (सदाचाराची) मर्यादा उल्लंघणारे स्वकर्मनेच दुर्गतीला जातात. (६)

असज्जायमला मन्ता अनुट्ठानमला घरा ।
मलं वण्णस्स कोसज्जं पमादो रक्खवतो मलं ॥७॥

पठण नसणे मंत्रांचा मळ, अकार्यशीलता घराचा मळ,
आळस (शरीर) वर्णाचा मळ, निष्काळजी राखणदाराचा मळ असतो. (७)

मलित्थिया दुच्चरितं मच्छेयं ददतो मलं ।
मला वै पापका धम्मा अस्मिं लोके पश्मिह च ॥८॥

दुराचार स्त्रीचा मळ, कंजुसपणा दात्याचा मळ,
दुष्कृत्य सद्वर्तनाचा मळ आहे, या लोकांत व दुसऱ्या लोकातही. (८)

ततो मला मलतरं अविज्जा पशमं मलं ।
एतं मलं पट्टवान्निम्मला होथ भिक्खवो ॥९॥

या सर्व मळांहुन अधिक मळ आहे, अविद्या हा मौढू मळ.
सुजनांनी, या मळाला दुर करून निर्मळ व्हा. (९)

सुजीवं अहिरीकेण काकसूरेण धंसिना ।
पक्खठ्ठिणा पगब्भेण संकिळिट्ठेण जीवितं ॥१०॥

बळकावण्यात शूर, निर्लज्ज कावळ्या समान,
उच्छृंखल, दुस्साहसी, कलुषित जीवन जगणे सौपे आहे. (१०)

हिरीमता च दुज्जीवं तिच्चं सुचिगवेसिना ।
अलीनेण'पगब्भेण सुद्धाजीवेण पस्सता ॥११॥

दुराचारास लज्जित, नित्य पावित्र्याचा ध्यास असणारे,
शुद्धतेत निसंकोच व विस्तृत, जीवन जगणे कठीण आहे. (११)

यो पाणमतिपातेति मुसावादच्च भासति ।
लोके अदिन्नं आदियति पशदाश्च गच्छति ॥१२॥

जो या जगात प्राण्यांस मारतो, खोटे वचन बोलतो,
जे दिलेले नाही ते घेतो, परस्त्रि कडे जातो,

सुशमेऽयपानञ्च यो नरो अनुयुञ्जति ।
इधेवमेसो लोकस्मिं मुलं स्वताति अत्तनो ॥१३॥

जो नशा-दारु पितौ, असा मानव, प्रयत्नित असतौ
इथैच, याच लौकांत, स्वतःचा पाया (आधार) स्वणण्यात. (१३)

एवं भो पुरिस ! जानाहि पापधम्मा असञ्जता ।
मा तं लोभो अधम्मो च चिरं दुक्खाय रन्धयुं ॥१४॥

म्हणुन हे मानवा ! दुराचार, असंयम जाणुन घै,
तुझे लोभ आणि दुराचार तुला कायमचै दुक्खात लौटु नयेत. (१४)

ददन्ति वे यथासङ्गं यथा पसादणं जतो ।
तत्थ यो मंक्कु भवति पयेसं पानभोजणे ।
न सो दिवा वा रत्तिं वा समार्धिं अधिगच्छति ॥१५॥

लौक श्रद्धेनुसार, प्रसन्नतेनुसार दान देतात,
तैथै, जै इतर जनांच्या खान-पानात उत्साहहीन असतात,
ते दिवसा किंवा रात्री एकाग्रचित्त होत नाहीत. (१५)

यस्स चेतं समुच्छिन्नं मुलघच्चं समुहंतं ।
स वे दिवा वा रत्तिं वा समार्धिं अधिगच्छति ॥१६॥

या (इष्ट्या) भावनेचै संपुर्णपणे, मुळासकट उच्चाटन करतात,
ते दिवसा किंवा रात्री (कधीही) एकाग्रचित्त होतात. (१६)

नत्थि रागसमो अग्नि नत्थि दोससमो गहो ।
नत्थि मोहसमं जाळं नत्थि तण्हासमा नदी ॥१७॥

आसक्ति सारस्वी आग नाही, द्वेषासारस्वा ग्रह नाही,
अज्ञाना सारस्वै जाळे नाही, तृष्णै (लालसै) सारस्वा प्रवाह (नदी) नाही. (१७)

सुदृश्यं वज्जमग्नेसं अत्तनो पण दुद्धसं ।
परेसं हि सो वज्जाणि ओपुणाति यथाभुसं ।
अत्तनो पण छदेति कळिं' व कितवा सठो ॥१८॥

इतरांचे दीष पहाणे सहज, स्वतःचे मात्र कठीण,
दुसऱ्यांच्या दीषांना (मानव) भुशा सारखे उडवती,
स्वतःचे दीष असे झाकती जसे ठग स्वतःचा पराजय. (१८)

परवज्जनुपरिसस्य निच्चं उज्झानसम्भितो ।
आसवा तस्य वड्ढंति आरा सो आसवक्या ॥१९॥

(जो) दुसऱ्याचे दीष पहाणारा, कायम तक्रार करणारा,
त्याचे दुर्विचार वाढतात, (त्याच्या) दुर्विचारांचा क्षय होत नाही. (१९)

आकासे च पदं नत्थि समणो नत्थि बाहिरे ।
पपञ्चाभिरता पजा निप्पपञ्चा तथागता ॥२०॥

आकाशात चिन्ह नाही, (बुद्ध जीवन मार्गी)बाहेर (विना)श्रमण नाही,
सामान्यजन प्रपंचात मग्न असतात, तथागत प्रपंचहीन आहेत. (२०)

आकासे च पदं नत्थि समणो नत्थि बाहिरे ।
सङ्खारा सस्यता नत्थि बुद्धानमिञ्जितं ॥२१॥

आकाशात चिन्ह नाही, (बुद्ध जीवन मार्गी)बाहेर (विना)श्रमण नाही,
संस्कार (भौतिकता) शाश्वत नाही, बुद्धांमधे (संस्कार)उत्सुकता नाही. (२१)

न तेन होति धमट्ठो येनत्थं साहसा नये ।
योच अत्थं अनत्थञ्च उभो निच्छेय्य पण्डितो ॥१॥

तौ न्यायी हीत नाही, ज्याकडुन अर्थाची मनमानी हीते,
ज्ञानी (मानव) अर्थ-अनर्थ दाहोंची निश्चिती करतौ. (१)

असाहसेन धम्मेन समेन नयति पणे ।
धम्मस्स गुत्तो मेधावी धम्मट्ठो ति पवुच्चति ॥२॥

जो मनमानी न करता, पक्षपात न करता, न्यायाचे मार्गदर्शन करतौ,
सदाचाराचे रक्षण करतौ, त्यालाच प्रज्ञावान, न्यायी म्हटले जाते. (२)

न तेन पण्डितो होति यावता बहु भासति ।
खेमि अवेरि अभयो पण्डितो ति पवुच्चति ॥३॥

जो खुप बौलतौ, तौ ज्ञानी असत नाही,
क्षमाशील, अँवैरी (सर्वमित्र), निर्भय असा (मानव) ज्ञानी म्हटला जातौ. (३)

न तावता धम्मधरो यावता बहु भासति ।
यो च अप्पमिप सुत्वाण धम्मं कायेन पस्सति ।
स वे धम्मधरो होति यो धम्मं नप्पमज्जति ॥४॥

जौवर (मनव फक्त) खुप बौलतौ, तौवर तौ सदाचारी (धम्मधर) हीत नाही,
जो थौड ऐकुन त्यानुसार शरीराने (सर्वथाने) आचरण करतौ,
जो आचरणात बैपर्वा नसतौ, तौच सदाचारी (धम्मधर) असतौ.

न तेन थेयो होति येन'स्स पळितं सिरो ।
परिपक्को वयो तस्स मोघजिण्णो ति वुच्चति ॥५॥

डीक्यावरील वेस पांढरे झाल्याने कौणी थौर हीत नाही,
(फक्त) त्याचे वय परिपक्व हीते, तौ व्यर्थच म्हातारा म्हणविला जातौ. (५)

यमिह सच्चञ्च धम्मो च अहिंसा संञ्जमो दमो ।
स वे वत्तमलो धीरो थेरो ति पवुच्चति ॥६॥

ज्यात सत्यगुण, अहिंसा-गुण, संयम, धीर असती,
तौ निर्मळ, बुद्धीमान (मानव) थौर म्हणविता जातौ. (६)

न वाक्करणमत्तेन वण्णपोक्खरताय वा ।
साधुरूपो नरो होति इस्सुकी मच्छी सठो ॥७॥

बौल-चाळ चांगली असण्याने, कमळाचा वर्ण (सींदर्य) असण्याने,
ईर्ष्यावान, मत्सरी, शठ मानव सगुणसंपन्न (साधु) हीत नाही. (७)

यस्स चेतं समुच्छिन्नं मूलघच्चं समूहतं ।
स वत्तदोसो मेधावी साधुरूपो ति वुच्चति ॥८॥

या (इर्ष्या-मत्सर) भावनेचे संपुर्णपणे, मुळासकट उच्चाटन करती,
तौ दीषहीन, प्रज्ञावान (मानव) सगुणसंपन्न (साधु) म्हणविता जातौ. (८)

न मुण्डवेण समणो अब्बतो अलिकं भणं ।
इच्छलोभसमापन्नो समणो किं भाविस्सति ॥९॥

व्रतस्थ नसलेला, अयोग्य बौलणारा, मुण्डन केल्याने श्रमण हीत नाही,
इच्छा, लोभाने भारलेला श्रमण कसा होईल ? (९)

यो च समेति पापाणि अणु थूलाणि सब्बसो ।
समितत्ता हि पापानं समणो ति पवुच्चति ॥१०॥

जो लहान मोठ्या सर्व दुष्कर्मचि निवारण करती,
तौ दुष्कर्म निवारण्याने श्रमण म्हणविता जातौ. (१०)

न तेन भिक्खु (सो) होति यावता भिक्खवते पये ।
विस्सं धम्मं समादय भिक्खु होति न तावता ॥११॥

तीपर्यंत (कैवल्य) भिक मागती म्हणुन भिक्खु हीत नाही,
जोपर्यंत (ती) त्याज्य गुणांचा अंगिकार करती, भिक्खु हीत नाही. (११)

यो'ध पुञ्जञ्च पापञ्च बहित्वा ब्रह्मचरियवा ।
सङ्ख्याय लोके चरति स वे भिक्खू'ति वुच्चति ॥१२॥

जो पाप-पुण्याच्या (सीमे)पार आहे, ब्रह्मचारी आहे,
जो विचारपूर्वक आचरण करतो, तो भिक्खु म्हणविला जातो. (१२)

न मोनेन मुनीं होति मूळहरूपो अविद्धसु ।
यो च तुलं' व पण्णह्य वश्मादाय पण्डितो ॥१३॥

(फक्त) मीन पालनाने मुर्ख, अज्ञानी (मानव) मुनी (मनन करणारा) होत नाही,
जो तराजु धारण केल्याप्रमाणे उत्तमाचे ग्रहण करतो, तो ज्ञानी. (१३)

पापाणि पश्चिज्जेति स मुनीं तेन सो मुनि ।
यो मुनाति उभो लोके मुनीं तेन पवुच्चति ॥१४॥

मनन करून जो दष्कृत्याचा त्याग करतो तो मुनि,
दोन्ही लोकांबद्दल मनन करून (आचरतो) त्याला मुनि म्हटले जाते. (१४)

न तेन अरियो होति येन पाणाणि हिंसति ।
अहिंसा सब्बपाणाणं अरियो'ति पवुच्चति ॥१५॥

प्रण्यांना मारतो तो सज्जन होत नाही,
सर्व प्राण्यांशी अहिंसेने (वागतो) त्याला सज्जन म्हटले जाते. (१५)

न सीलब्बतमत्तेन बाहुसच्चेन वा पुण ।
अथवा समाधिलाभेन विविच्चसयणेन वा ॥१६॥

शीलवान होउन, व्रतस्थ होउन, स्तूप (सद्गुपदेश) ऐकुन,
किंवा एकाग्रचित्त होउन, वेगळे (एकान्त) राहुन,

फुसामि ठेक्खम्मसुखं अपुथुज्जनसेवितं ।
भिक्खु ! विस्सासंनपादि अप्पतो आसवक्खयं ॥१७॥

संसारत्यागाचे सुख, असामान्य जनांची सेवा मी स्पर्शीली (अनुभविली)
(असे समजुन) हे भिक्खु ! चित्त-मल-क्षय होईतो विश्वस्त होऊ नका. (१७)

मग्गानट्ठडिग्गको सेट्ठो सच्चाणं चतुरो पदा ।
विशगो सेट्ठो धम्मानं द्विपदानञ्च चक्खुमा ॥१॥

मार्गांत अष्टांग मार्ग श्रेष्ठ, सत्यात चार वचन (आर्यसत्य),
सिद्धांतात विराग (निर्वण) श्रेष्ठ, द्विपादांत (मानवांत) दृष्टीवंत (बुद्ध). (१)

एसो'व मग्गो नत्थग्गो दस्सणस्स विसुद्धिया।
एतं हि तुम्हे पटिपज्जथ मारस्सेतं पमोहणं ॥२॥

विशुद्धीच्या दर्शनाचा (पावित्र्य प्राप्तिचा) हा एकच मार्ग आहे, दुसरा नाही,
तुम्ही याच मार्गावर चला, हा (मार्ग) भुल-भल्लैयालाच भुलवितौ. (२)

एतं हि तुम्हेहि पटिपन्ना दुक्खस्संतं करिस्सथ ।
अक्खातो वै मया मग्गो अग्गाय सल्लसत्थणं ॥३॥

या मार्गाचेच तुम्ही दुक्खाचा अंत करू शकाल,
हा मार्ग मी (स्वतः) बाणाचे शल्य (वेदनेचे कारण) समजून सांगीतला आहे. (३)

तुम्हेहि किच्चं आतप्पं अक्खताये तथागता ।
पटिपन्ना पमोक्खन्ति ज्ञायितो मारबन्धना ॥४॥

तुम्हालाच प्रयत्न करायचा आहे, तथागत मार्गदर्शक आहेत,
या मार्गाक्रमणाने, एकाग्र होऊन (तुम्ही) भुल्लैयाच्या बंधनातून मुक्त व्हाल. (४)

सब्बे सडखाश अनिच्चा'ति यदा पग्गय पस्सति ।
अथ निब्बिन्दन्ति दुक्खे, एसमग्गो विसुद्धिया ॥५॥

सर्व संस्कार (भौतिकता) अनित्य (नाशवंत) आहेत, हे जेव्हा प्रज्ञेने पहातौ,
तेव्हा दुक्खाची अवहेलना (समाप्ति) होते, हाच विशुद्धीचा मार्ग आहे. (५)

सब्बे सडखाश दुक्खा'ति यदा पग्गय पस्सति ।
अथ निब्बिन्दन्ति दुक्खे, एसमग्गो विसुद्धिया ॥६॥

सर्व संस्कार (भौतिकता) दुक्खवद आहेत, हे जेव्हा प्रज्ञेने पहातौ,
तेव्हा दुक्खाची अवहेलना (समाप्ति) होते, हाच विशुद्धीचा मार्ग आहे. (६)

सब्बे धम्मा अनत्ता'ति यदा पण्यय पस्सति ।
अथ निब्बिन्दन्ति दुक्खे, एसमण्णो विसुद्धिया ॥७॥

सर्व गुण-स्वभाव अनित्य (नाशवंत) आहेत, हे जेव्हा प्रज्ञेने पहातो,
तेव्हा दुक्खवाची अवहेलना (समाप्ति) होते, हाच विशुद्धीचा मार्ग आहे. (७)

उट्ठानकालमिह अनुट्ठानो युवा बलि आलसियंउपेतो ।
संसन्नसङ्कप्पमनो कुसितो पणाय मणं अलसो न विदन्ति ॥८॥

उठण्याच्या वेळीही जो उठत नाही, तरुण, बलवान असूनही आळसावलेला असतो,
मनातले सुसंकल्प आळसाने दबडतो, अशा आळशी (मानवाला)
प्रज्ञामार्ग प्राप्त होत नाही. (८)

वाचानुक्खी मनसा सुसंवतो कायेन च अकुसलं न कयिअ ।
एते तयो कम्मपथे विसोधये आशधये मण्णमिप्पवेदितं ॥९॥

वाणीचे रक्षण करतो, मन संयमित ठेवतो, शरीराने अयोग्य (कृत्य) करीत नाही,
असे या तीर्हीना (तीन इंद्रियांना) कर्म-मार्गावर शुद्ध ठेवतो,
तोच श्रेष्ठजनांनी सांगितलेला मार्ग प्रसन्न (प्राप्त) करतो. (९)

योगा वे जायती भूरि अयोगा भूरिसङ्खयो ।
एतं द्वेधा पथं भवाय विभवाय च ।
तथ'त्ताणं निवेसेय्य यथा भूरि पवड्ढति ॥१०॥

अभ्यासाने प्रज्ञा उत्पन्न होते, अनाभ्यासाने प्रज्ञेची हानी होते,
उत्पत्ति व विनाशाच्या या दोहींची जाणीव ठेवून,
तसे स्वतःला स्थापित केल्याने (स्व)प्रज्ञेची वृद्धी होते. (१०)

वणं* छिन्दथ मा रुक्खं वणतो* जायती भयं ।
छेत्वा वणञ्च वणथञ्च* निब्बणा होथ भिक्खवो ॥११॥

(तृष्णीला) जंगल तोडा, वृक्ष तोडु नका, जंगलाने (तृष्णेने) भय उत्पन्न होते,
हे भिक्खुंनो ! (तृष्णीची) जंगल-झुडुपे तोडुन तृष्णाहीन व्हा. (११)

* वनय - तृष्णा / वन - जंगल / वनथ - झुडुप

या ११व्या व पुढील १२व्या सुत्तात आलेला 'वन' आणि 'वनथ' हा शब्द 'वनय' या शब्दा ऐवजी आला असावा असे प्रकषनि जाणवते. किंवा येथे हे शब्द 'जंगल' या अर्थाने नसून 'तृष्णा' याच अर्थाने आले आहेत.

यावं हि वनथो* न छिज्जति अनुमत्तोपि नश्यस्य नासिसु ।
पटिबद्धमनो'व ताव सो वच्छे स्वीरपको'व मातरि ॥१२॥

जौवर पुरुषाळा (असलैली) स्त्रिची तृष्णा अणुमात्रही भेदलैली नाही,
तौवर ती मनाने (स्त्रिशी) बद्ध असतौ, जसै दुध पिणारे वासरु मातेशी. (१२)

उच्छिळ्द सिनेहमत्तनो कुमुदं सायदिकं'व पाणिना ।
सन्तिमग्गमेव ब्रूह्य निष्वाणं सुगतेन देसितं ॥१३॥

शरदात (शरद ऋतुत) कमळ (तौडावै), तसा स्वताचा स्नेह तौडावा, (आणि)
सन्मार्गी गैलैल्याने (बुद्धाने) उपदेशिलैला निर्वाणाचा मार्ग जौडावा. (१३)

इध वरस्यं वसिस्सामि इध हेमन्तगिम्हिसु ।
इति बालो विचिन्तेति अन्तरायं न बुज्झति ॥१४॥

इथै वर्षी'त (ऋतुत), इथै हेमन्तात, ग्रीष्मात, वास करीन,
असै अजाण (मानव) विचार करतात, (मौहाचै) विघ्न जाणित नाहीत. (१४)

तं पुत्तपसुसम्मतं व्यासत्तमणसं ठरं ।
सुत्तं गामं महोघो'व मच्चु आदाय गच्छति ॥१५॥

पुत्र, पशु (इत्यादींच्या लीभाच्या) नशेत आसक्त मानवाला,
झीपलैल्या गावाला (नदीच्या) पुराने (घउन जावै) तसै मृत्यू घेवुन जाती. (१५)

न सन्ति पुत्ता ताणाय न पिता नापि बाण्धवा ।
अन्तवेणाधिपन्नस्य नत्थि मातिसु ताणता ॥१६॥

ना पुत्र, ना पिता, ना बन्धु, (तुमचै) रक्षण करु शकतात,
ना नातेवाइक, जेव्हां मृत्यू (तुम्हास) गृहीत धरतौ ... (१६)

एतमत्थवस्यं गत्वा पण्डितो सीलसंवुतो ।
निष्वाणगमणं मग्गं शिवप्पमेव विसोधये ॥१७॥

या अर्थाचा प्रभाव जाणुन शीलवान, ज्ञानी (मानवां)नी,
निर्वाणाकडे जाणारा मार्ग त्वरीत शोधवा. (१७)

मत्तासुखपरिच्चांगा पस्से चे विपुलं सुखं ।
चजे मत्तासुखं धीशे सम्पस्सं विपुलं सुखं ॥१॥

सीमीत सुखाच्या त्यागाने जर स्तुप सुखप्राप्ति दिसत असेल,
तर विद्वान (मानवाने) सीमीत सुख त्यागून विपुल सुखाकडे पहावे. (१)

परदुक्खरूपदानेन यो अत्ततो सुखमिच्छति ।
वेस्संसग्गसंसट्ठो वेस सो न परिमुच्चति ॥२॥

दुःखान्याता दुःख देवुन जी स्वताचे सुख इच्छितो,
शत्रुत्वसंपर्कातीत अशा (मानवा)ची शत्रुत्वापासुन मुक्ति होत नाही. (२)

यं हि किच्चं तदपविद्धं अकिच्चं मण कयिरति ।
उल्ललानं पमत्तानं तेसं वड्ढति आसवा ॥३॥

जे कर्तव्य आहे त्याचा अद्वैत करुन जे अकर्तव्य ते मनाने करतो,
त्या अहंकारी, प्रमादी (मानवाचे) चित्तविकार वाढतात. (३)

येसञ्च सुसमारह्हा णिच्चं कायगता सति ।
अकिच्चं ते न सेवति किच्चे सातच्चकारिणो ।
सतानं सम्पजानानं अत्थं गच्छति आसवा ॥४॥

ज्यांची शारीरी-जागृकता नित्य मंगळारंभी (संदैव तत्पर) असते,
जे अकृत्य करीत नाहीत, कृत्य ते सातत्याने करतात,
त्या चैतन, कार्यमठन (मानवाचे) चित्तविकार विनाशाकडे जातात. (४)

मातरं पितरं हत्त्वा राजानो द्वे च स्वत्तिये ।
रट्ठं सानुचरं हत्त्वा अनीघो याति ब्राह्मणो ॥५॥

माता (तृष्णा), पिता (अहंकार), दैन क्षत्रिय राजांचा (आत्मदृष्टी-उच्छेददृष्टी)
वध करुन, त्यांच्या अनुयायासह राज्याचा (अहंकार व तृष्णैसौबत येणऱ्या सर्व
चित्तविकारांचा) संहार करुन (ब्राह्मण) सुजन दुःखविहीन होतो. (५)

मातरं पितरं हत्वा राजानो द्वे च सोत्थिये ।
वेय्यञ्चपञ्चमं हत्वा अनीघो याति ब्राह्मणो ॥६॥

माता (तृष्णा), पिता (अहंकार), दोन क्षत्रिय राजांचा (आत्मदृष्टी-उच्छेददृष्टी)
वध करून, पाच व्याघ्रचर्म अच्छादने (ज्ञानाची पाच आवरणे) नष्ट करून,
(ब्राह्मण) सुजन दुक्स्वविहीन हीतो. (६)

सुप्पबुद्धं पुबुज्झाति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च निच्चं बुद्धगता सति ॥७॥

(त्या) गौतम-शिष्यांची तीक्ष्णबुद्धि सदैव जागृत असते,
ज्यांची स्मृती रात्री-दिवस नित्य बुद्धांकडे जात असते. (७)

सुप्पबुद्धं पुबुज्झाति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च निच्चं धम्मगता सति ॥८॥

(त्या) गौतम-शिष्यांची तीक्ष्णबुद्धि सदैव जागृत असते,
ज्यांची स्मृती रात्री-दिवस नित्य धम्माकडे जात असते. (८)

सुप्पबुद्धं पुबुज्झाति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च निच्चं सङ्घगता सति ॥९॥

(त्या) गौतम-शिष्यांची तीक्ष्णबुद्धि सदैव जागृत असते,
ज्यांची स्मृती रात्री-दिवस नित्य संघाकडे जात असते. (९)

सुप्पबुद्धं पुबुज्झाति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च निच्चं कायगता सति ॥१०॥

(त्या) गौतम-शिष्यांची तीक्ष्णबुद्धि सदैव जागृत असते,
ज्यांची स्मृती रात्री-दिवस नित्य शरीराकडे (शरीराचे भान) जात असते. (१०)

सुप्पबुद्धं पुबुज्झाति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च निच्चं अहिंसाय रतो मनो ॥११॥

(त्या) गौतम-शिष्यांची तीक्ष्णबुद्धि सदैव जागृत असते,
जे रात्री-दिवस नित्य मनःपुर्वक अहिंसेत मग्न असतात. (११)

सुप्पबुद्धं पुबुज्झति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च तिच्चं भावनाय रतो मत्तो ॥१२॥

(त्या) गौतम-शिष्यांची तीक्ष्णबुद्धि सदैव जागृत असते,
जे रात्री-दिवस नित्य मनोभावनेत (मनाच्या सद्भावनेत) मग्न असतात. (१२)

दुप्पब्बज्जं दुरभिरमं दुरावास घरा दुखा ।
दुक्खोसमनासंवासो दुक्खानुपतितङ्गू ।
तस्मा न च अङ्गू सिया न च दुक्खानुपतितो सिया ॥१३॥

प्रवज्जित असणे दुष्कर, भौगात रहाणे दुष्कर, गृहस्थ घरी रहाणे दुक्खकर,
असमान (लौकांत) रहाणे दुक्खकर, अवागमनात पडणे दुक्खकर,
मृणुन अवागमनात पडु नये, दुक्खात पडु नये. (१३)

सद्धो सीलेन सम्पन्नो यसोभोगसमप्पितो ।
यं यं पदेसं भजति तत्थ तथैव पूजितो ॥१४॥

जो श्रद्धा व शीलाने संपन्न असतो, यश व संपत्तिचै समर्पण करतो,
तो ज्या ज्या स्थानी जातो, तेथे तेथे पुजला जातो. (१४)

दुरे सत्तो पकोसेठित हिमवत्तोव पब्बता ।
असन्तेतत्थ न दिस्तठित रत्तिखित्ता यथा सया ॥१५॥

सत्पुरुष बर्फच्छादित पर्वतासारखे दुरुनही प्रकाशित असतात,
असत्पुरुष रात्री (अंधारात) पैकळेल्या बाणासारखे, दिसत नाहीत. (१५)

एकासनं एकसेय्यं एकोचरमतद्धितो ।
एकोदमयत्तानं वनन्ते रमितो सिया ॥१६॥

एक आसनी, एक शैथी, न थकता एकटा रहाणारा,
स्वताचै एकट्याने संयमन करणारा, वनात रममाण असतो. (१६)

अभुतवादीं निरयं उपेति यो चापि कत्वा 'न कयोमी' ति चाह ।
उभोपि ते पेच्च समा भवन्ति तिहीनकम्मा मनुजा परत्थ ॥१॥

असत्य बौलणारे नरकात जातात, (दुष्कृत्य)करुनही 'न कैलै' असे सांगणारे सुद्धा,
मृत्योपरांत दौघेही सारस्वैच हीतात, दुष्कृत्य करणारे परलौकात (सारस्वैच). (१)

कासावकण्ठा बहुवो पापधम्मा असञ्जता ।
पापा पापेहि कम्मेहि निरयत्ते उप्पज्जरे ॥२॥

भगवे(वस्त्र) गळ्यात घाळणारे अनेक लोक, जे दुर्गुणी, असंयमी (आहेत),
ते त्यांच्या दुष्कृत्याने नरकात उत्पन्न होतात. (२)

सेय्यो अयोगुलो भुत्तो तत्तो अग्गिसिखूपमो ।
यच्चो भुज्जेय्य दुस्सीलो रट्ठपिण्डं असञ्जतो ॥३॥

अग्नि-ज्वाळां सारवा तप्त लौह-गौळा खाणे चांगले,
शीतभ्रष्ट व असमंयमी होउन राष्ट्र्याचे (लौकांचे) अन्न खाणे याहुन. (३)

चत्तारीं ठानानीं नरो पमत्तो आपज्जति परदारूपसेवी ।
अपुण्णलाभं न ठिकामसेय्यं निव्वं ततियं निरय चतुत्थं ॥४॥

परस्त्रीच्या सौबतीत रहाणाऱ्या परुषाच्या चार स्थिती होतात,
अपुण्यलाभ, ठिक झोप न येणे, तिसरी निव्दा व चौथी नरकवास. (४)

अप्पुण्णलाभो च गतीं च पापिका भीतस्स भीताय रतीं च थोक्किवा ।
राजाच वण्डं गरुवं पणेति तस्मा नरो परदारं न सेवे ॥५॥

अपुण्यलाभ, दुर्गती, भयग्रस्ताची भयभीतेशी थोडीसीच रतिक्रिडा,
राजाकडून कठीर सजा होते, म्हणून माणसाने परस्त्री भोग करू नये. (५)

कुसो यथा दुग्गहीतो हत्थमेवानुकन्तति ।
सामञ्जं दुप्परामट्ठं निरयायुपकड्ढति ॥६॥

गवताची पाती नीट न धरल्यास हाताला जखमी करतात,
तसेच श्रामण्याचे नीट पाळून न केल्यास, ते (मनवाला) नरकात ढकलते. (६)

यं किञ्चि सिथिलं कम्म सडिक्कळिट्ठं च यं वतं ।
सडक्कस्सयं ब्रह्मचरियं न तं होति महप्फळं ॥७॥

शिथील पणे केळैले काहींही कार्य, मलिनपणे केळैले व्रत,
सशंक ब्रह्मचर्या, यांचे फलित मोठे असत नाही. (७)

कयिया कयियाथेन दळ्हमेतं परक्कमे ।
सिथिलो हि परिब्बाजो भिय्यो आकिरते रजं ॥८॥

जे करायचे असैल ते दृढ पराक्रमाने करावे,
शिथील पणाने प्रवज्जा (पाळणारा) अत्याधिक धुळ उडवितो. (८)

अकतं दुक्कतं सेय्यो पच्छ तपति दुक्कतं ।
कतञ्च सुक्कतं सेय्यो यं कत्वा नानुतप्पति ॥९॥

दुष्कृत्य न करणे चांगळे, दुष्कृत्याने पश्चाताप हीतो,
सत्कृत्य करणे चांगळे, असे केल्याने पश्चाताप हीत नाही. (९)

नगरं यथा पच्चत्तं गुत्तं सन्तरबाहिरं ।
एवं गोपेथ अत्तानं स्वणो वे मा उपच्चगा ।
स्वणातीता हि सोचन्ति निश्यम्हि समप्पिता ॥१०॥

जसे नगर आतून बाहेरून संरक्षित असते,
तसे स्वतःला सुरक्षित ठेवावे, क्षणभरही निसटु नये,
क्षणभराच्या जाण्याने (निसटण्याने) नरकात समर्पण होते. (१०)

अलज्जिताये लज्जन्ति लज्जिताये न लज्जये ।
मिच्छदिट्ठिसमादाना सत्ता गच्छन्ति दुग्गति ॥११॥

लाज वाटु नये तैथे लाज वाटते पण लाजिरवाण्या (कामात) लाज वाटत नाही,
अशी रवीटी समजुत बाळगणारे लोक दुर्गतीला जातात. (११)

अभये च भयदस्सिनो भयेच अभयदस्सिनो
मिच्छदिट्ठिसमादाना सत्ता गच्छन्ति दुग्गति ॥१२॥

भीती वाटु नये तिथे भितात पण भीती वाटावी तिथे भित नाहीत,
अशी रवीटी समजुत बाळगणारे लोक दुर्गतीला जातात. (१२)

अवज्जे वज्जमतिनो वज्जे चावज्जदस्सिनो
मिच्छदिट्ठसमादाना सत्ता गच्छन्ति दुब्बगतिं ॥१३॥

अवर्ज्यं ते वर्ज्यं मानतात पण वर्ज्यं ते अवर्ज्यं मानितं नाहीत,
अशी र्वीटी समजुत बाळगणारे लोक दुर्गतीला जातात. (१३)

वज्जञ्च वज्जतो अत्वा अवज्जञ्च अवज्जतो ।
सम्मादिट्ठसमादाना सत्ता गच्छन्ति सुब्बगतिं ॥१४॥

वर्ज्यं ते वर्ज्यं समजतात, अवर्ज्यं ते अवर्ज्यं,
अशी सम्यक दृष्टी बाळगणारे लोक सुगति प्राप्त करतात. (१४)

अहं नागो'व सङ्गामे चापतो पतितं सरं ।
अतिवाक्यं तितिकिस्वस्सं दुस्सीलो हि बहुज्जतो ॥१॥

युद्धात् जसै हत्ती धनुष्यातुन सुट्ठैल्या बाणांना सहन करती,
तसैच मी अपशब्द (सहन करीन), (कारण) जगात् स्तुप दुर्जन आहेत. (१)

दत्तं नयत्ति समितिं दत्तं राजाभिरुहति ।
दत्तो सेट्ठो मनुस्सेसु योतिवाक्यं तितिकस्वति ॥२॥

संयमित (हत्तीस) परिषदैत् (मैळान्यात्) नेतात्, संयमितावर (हत्तीवर) राजा स्वार
हीतौ, संयमित मानव श्रेष्ठ आहे, तौ अपशब्द सहन करतौ. (२)

वया अस्सतया दत्ता आजानीया च सिद्धवा ।
कुञ्जरा च महानागा अत्तदत्ता ततो वरं ॥३॥

संयमित स्वैचर, चांगल्या प्रतीचा सिद्धी घौडा, श्रेष्ठ आहे,
महानाग हत्ति, तसैच स्व-संयमित (मानव) श्रेष्ठ आहे. (३)

नहि एतेहि यानेहि गच्छेय्य अगतं दिसं ।
यथाऽत्तना सुदत्तेन दत्तो दत्तेन गच्छति ॥४॥

या वाहनांनी (स्वैचर, घौडा) न गैळैल्या दिवसाकडे (भविष्याकडे) जाता येत नाही,
जसै स्वयं-सुसंयमित (मानव) संयमामुळै (भविष्याकडे) जातौ. (४)

धनपालको नाम कुञ्जरो कटुकप्पभेदनो दुक्खिवाश्यो ।
बद्धो कवलं न भुञ्जति सुमरति नागवत्तस्स कुञ्जरो ॥५॥

धनपालक नावाचा हत्ति, तीक्ष्णतेला (अंकुश) तौडणारा, रौस्वण्यास कठीण असा,
बंधनात् असताना कांही न खाता हत्ति-वनातल्या हत्तिंना आठवीत रहातौ. (५)

मिद्धी यदा होति महब्धसो च निद्वायिता सम्परिवत्तसार्थी ।
महावराहो'व निवापपुट्ठो पुनप्पुनं गब्भमुपेति मच्छो ॥६॥

(माणुस) जेंव्हा आळशी, खादाड, लौकत झौपणारा असा हीतौ, चारा खाउन
माजळैल्या डुकरा सारखा सुस्तावळैला, (तेंव्हा तौ) पुन्हा-पुन्हा गर्भति पडतौ. (६)

इदं पुरे चित्तमचारि चारिवं येनिच्छकं यत्थकामं यथासुखं ।
तद्वज्ज'हं निग्गहेस्सामि योनिसो हत्थप्पभिन्नं विय अंकुसग्गहो ॥७॥

या पुर्वी चित्त त्याच्या इच्छेने, जशी कामना असेल, जसे सुख वाटेळ, तसे विहरले,
आजपासुन मी निग्रहाने यथार्थ ठेवीन, हतिस अंकुशधारी (ठेवतो) तत्सम. (७)

अप्पमादरता होथ स'चित्तमनुक्खथ ।
दुग्गा उद्धरथ-त्तानं पड्के सत्तोव कुब्जरो ॥८॥

अप्रमादात रममाण हीउन स्व चित्ताचे रक्षण करावे,
चिखलात रुतलेला हत्ति (वर काढतो तसे) स्वताला कठीण मार्गातुन वर न्यावे.(८)

सचे लभेथ निपकं सहायं सद्धिं चरं साधुविहारि धीरं ।
अभिभुय्य सब्बाणि परिस्सयाणि चयेय्य तेन'त्तमनो सतीमा ॥९॥

जर दक्ष, बुद्धिमान, चांगला, मित्र लाभला, तर
सर्व विघ्नांवर मात करुन प्रसन्न चित्ताने त्याच्या सौबत रहावे. (e)

नो च लभेथ निपकं सहायं सद्धिं चरं साधुविहारि धीरं ।
राजा'व रट्ठं विजितं पहाय एको चरे मातङ्ग'रब्भेव नागो ॥१०॥

जर दक्ष, बुद्धिमान, चांगला, मित्र लाभला नाही, तर (एकटे रहावे),
जसे 'मातङ्ग' राजा हत्ति, पराजित राष्ट्र सौडुन एकटा अरण्यात रहातो. (१०)

एकस्स चरितं सेय्यो नत्थि बाले सहायता ।
एको चरे न च पापानि कयिया,अप्पोसुक्को मातङ्ग'रब्भेव नागो ॥११॥

अज्ञानी (मानवा)ची मैत्री करू नये (त्यापेक्षा) एकटे रहाणे चांगले,
एकटे रहावे, दुष्कृत्य करू नये, अनासक्त, 'मातङ्ग' राजा हत्ति सारखे. (११)

अत्थग्धि जातग्धि सुखा सहाया, तुट्ठी सुखा या इतररीतरेण ।
पुग्ग सुखं जीवितसङ्खयग्धि सब्बस्स दुक्खस्स सुखं पहाणं ॥१२॥

गरज असेल तेन्हा मित्र सुखावह, या-त्या (कारणा)ने संतुष्ट असणे सुखावह,
जीवन अंतसमयी सत्कृत्य सुखावह, (या सर्वाहुन) दुक्ख-विनाश सुखावह. (१२)

सुखा मत्तेय्यता लोके अथो पेत्तेय्यत्ता सुखा ।
सुखा सामञ्जता लोके अथो ब्रह्मञ्जता सुखा ॥१३॥

जनात मातृसेवा सुखावह आणि पितृसेवा सुखावह,
जनात श्रमणत्व सुखावह, आणि परमश्रेष्ठजीवन सुखावह. (१३)

सुखं याव जया सीलं सुखा सद्धा पतिट्ठता ।
सुखो पञ्जाय पटिलाभो पापाणं अकरणं सुखं ॥१४॥

वृद्धत्वा पर्यंत शीत सुखावह, स्थापित श्रद्धा सुखावह,
प्रज्ञेची प्राप्ति सुखावह, (या सर्वाहुन) दुष्कृत्य न करणे सुखावह. (१४)

मनुजस्स पमत्तचारिणो तण्हा वड्ढति माळुवा विय ।
सो प्खवती हुराहुं फलमिच्चं व वणस्मि वानरो ॥१॥

प्रमादी माणसाची तृष्णा आकाश-वैठी सारस्वी वाढते,
ती लौक-लौकात उड्या मारीत रहाती, जसे फळाच्या इच्छेने वनातले वानर. (१)

यं एसा सहति जम्मि तण्हा लोके विसत्तिका ।
सोका तस्स पवड्ढति अभिवट्ठं व बीरणं ॥२॥

ही निम्नतल, विषारी तृष्णा ज्याला जिंकुन घेते,
त्याची दुकस्वै पावसाळ्यातल्या 'बीरण' गवतासम वाढतात. (२)

यो वेतं सहति जम्मि तण्हा लोके दुश्चयं ।
सोका तम्हा पपतति उदबिण्ढुव पोक्खरा ॥३॥

जो या निम्नतल, दुर्लभ्य तृष्णीला जिंकुन घेती,
त्याचे शौक (गळुन) पडतात, जसे कमळावर (पडलेले) जलबिंदु. (३)

तं वो वदामि भद्दं वो यावत्तेत्थ समागता ।
तण्हाय मुळं खणथ उसीरत्थोव बीरणं ।
मा वो णळं व सोतोव मारो भञ्जि पुणप्पुणं ॥४॥

इथे आलेल्या तुम्हा सर्वांना मंगल सांगतो,
तृष्णीचे मुळ खणुन काढा, 'स्वस' च्या अपेक्षेने 'बीरण' खणुन (काढावे तसे),
(त्याने) भुल्लेया पुन्हा-पुन्हा हानी करणार नाही, जसे पुर कळकीची (करती). (४)

यथापि मुले अनुपद्दवे दळ्ढे छिन्नोपि रुक्खो पुणरेव रूहति ।
एवम्पि तण्हानुसये अनूहते निब्बत्तति दुक्खमिदं पुणप्पुणं ॥५॥

जर मुळे इजाहीन व दृढ असतील, तोंडलेला वृक्षही पुन्हा उगवतो,
तसे तृष्णीची वृत्ती समुळ खणली नाही तोंवर दुकस्व पुन्हा पुन्हा उत्पन्न होतात. (५)

यस्य छत्तिंसति सोता मनापस्सवना भुसा ।
बाहा वहन्ति दुद्धिट्ठ सडकप्पा रागानिस्सिता ॥६॥

ज्याचे छत्तिस स्त्रीत अधिक मन-प्रसवित (मनासारखे) असतात,
त्या दु-दृष्टीच्या (मानवा)चे संकल्प आसक्ति आश्रित होतात. (६)

सवन्ति सब्बाधि सोता लिता उब्भिज्ज तिट्ठति ।
तच्च दिस्वा लतं जातं मुळं पञ्जाय छिद्धथ ॥७॥

सारे स्त्रीत वहातात, (तृष्णारूपी) वेळ अंकुशीत होत रहाते,
(म्हणून) ती वेळ उगवताना दिसताच, प्रज्ञेने (तीची) मुळे कापावीत. (७)

सरिताणि सिनेहिताणि च सोमणस्साणि भवन्ति जल्लुणो ।
ते सोतसिता सुखेसिनो ते वे जातिजरुपणा नरा ॥८॥

स्नेहरूपी नद्या प्राण्यांना प्रसन्न वाटतात,
स्त्रीतासक्त सुखाचा वेध घेतात आणि ते मानव जन्म-वार्धक्य-मृत्यूत गुंततात. (८)

तसिणाय पुरक्खता पजा पस्सिप्पन्ति ससो'व बाधितो ।
सञ्जो जणसडगसत्तका दुक्खमुपेन्ति पुणप्पुण चिराय ॥९॥

तृष्णेने पुरस्कृत जन, बांधलेल्या सशासारखे (तृष्णेभोवती) घोंटाळत रहातात,
आसक्तिने बांधलेले (मानव) चिरकाळ पुन्हा पुन्हा दुःखाकडेच येतात. (९)

तसिणाय पुरक्खता पजा पस्सिप्पन्ति ससो'व बाधितो ।
तस्मा तसिणं विणोदये भिक्खु आकडस्वी विरागमत्तणो ॥१०॥

तृष्णेने पुरस्कृत जन, बांधलेल्या सशासारखे (तृष्णेभोवती) घोंटाळत रहातात,
म्हणून वैराग्याची आकांक्षा असलेल्या भिक्खुने तृष्णेला दूर करावे. (१०)

यो तिब्बणथो वणाधिमुत्तो वणमुत्तो वणमेव धावति ।
तं पुग्गळमेव पस्सथ मुत्तो बन्धमेव धावति ॥११॥

जो निवाणार्थी, वनस्थ-संकल्पि, तृष्णामुक्त होतो, (व पुन्हा) तृष्णेकडे धावतो,
असा व्यक्ति म्हणजे (बंधन)मुक्त होऊन, (पुन्हा) बंधनाकडे धावणारा. (११)

न तं दळ्हं बळ्धनमाहु धीश यदायसं दारुजं बळ्बजगय ।
सारत्तररत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तेसु दारेसु च या अपेक्खा ॥१२॥

या लीहाच्या, लाकडाच्या, दाराच्या बंधनांना ज्ञानीजन दृढ(बंधन) मानीत नाहीत,
माणकांच्या कुंडलांच्या, पुत्राच्या, रित्रच्या आसकितत रमणे (हे दृढ बंधन).(१२)

एतं दळ्हं बळ्धनमाहु धीश ओहारिनं सिथिलं दुप्पमुच्चं ।
एतमिपि छेत्वाण परिब्बजन्ति अनपेक्खिनो कामसुखं पहाय ॥१३॥

या त्यागण्यास कठीण, बंधनांना ज्ञानी जन पतनौन्मुख, शिथिल मानतात,
ही(बंधने) तौडुन, कामसुख त्यागुन, अनपेक्षीत हीउन, ते प्रवज्जित होतीत. (१३)

ये रागरत्ताणुपतन्ति सोतं सयं कतं मक्कटकोव जाळं ।
एतमिपि छेत्वाण वजन्ति धीश अनपेक्खिनो सब्बदुक्खं पहाय ॥१४॥

आसकितत रममाण होतीत ते धारेत पडतात,
जसे कौळी स्वता केळैल्या जाळ्यात (अडकती).
ही(बंधने) तौडुन, सर्व दुक्ख त्यागुन, अनपेक्षीत हीउन,
ज्ञानी जन प्रवज्जित होतीत. (१४)

मुच्च पुं मुच्च पच्छो मज्झो मुच्च भवस्म पशाणु ।
सब्बत्थ विमुत्तमानसो न पुण जातिजरं उपेहिसि ॥ १५॥

पुर्वी मुक्त, नंतर मुक्त, आता मुक्त हीउन भौतिकाच्या पार ही,
सर्व बाजुंनी मनाला मुक्त करणारे 'जन्म-वृद्धत्व-मृत्यू'त पुन्हा येत नाहीत. (१५)

वितक्कपमथितस्स जत्तुनो तिब्बरागस्स सुभानुपस्सिनो ।
भिय्यो तण्हा पवड्ढति एसो खो दळ्हं कयोति बळ्धनं ॥१६॥

तर्क-वितर्कित पडलेले, तीव्र आसक्त, (फक्त) शुभ पहाणारे, या जीवांची
तृष्णा खुपच वाढते, ते वास्तवात बंधनांना दृढ करतात. (१६)

वितक्कवूपसमे च यो रतो असुभं भावयति सदा सतो ।
एस खो व्यन्तिकाहिति एस छेज्जति मारबळ्धनं ॥१७॥

वितर्क शमविण्यात मग्न, जागृत राहुन सदा अशुभ पहाणारे,
असे (मानव) वास्तवात तृष्णा नष्ट करतात, भुल्लेयाला छेदुन जातात. (१७)

निट्ठङ्गतो असन्तासी विततण्हो अनङ्गणो ।
उच्छिञ्ज भवसल्लानि अत्तिमो यं समुस्सयो ॥१८॥

निष्ठेप्रत पीचलैला, निर्भय, तृष्णाहीन, द्वेषहीन, (असा जौ)....
भौतिक शल्यांचा उच्छेद करतो, हा त्याचा अंतिम समुच्चय होय. (१८)

वीततण्हो अनादानो निरुत्तिपदकोविदो ।
अक्खराणं सङ्घिपातं जमा पुब्बपशानि च ।
स वे अत्तिमसारीरो महापञ्जाति'ति बुच्चति ॥१९॥

जौ तृष्णाहीन, परिग्रहहीन, भषा-काव्य पंडित,
अक्षरांचा मैळ व त्याचे पुर्व-उत्तर क्रम जाणणारा आहे,
तो मौठा प्रज्ञावान म्हणविला जातो, हे त्याचे अंतिम शरीर आहे. (१९)

सब्बाभिभू सब्बविदूहमस्मि सब्बेसु धम्मेषु अनुपलित्तो ।
सब्बञ्जहो तण्हक्खये विमुत्तो सयं अभिञ्जाय कमुद्धिसेय्यं ॥२०॥

मी सर्व-विजयी, सर्व-बुद्धि-युक्त, सर्व-स्वभाव-अलिप्त, सर्व-ज्ञानी, तृष्णा-क्षया
मुक्त मुक्त, स्वताला यौग्य जाणणारा आहे,(तर मी) कौणाचा उद्देश करू ?

सब्बदानं धम्मदानं जिनाति सब्बं रसं धम्मरसो जिनाति ।
सब्बं रतिं धम्मरती जिनाति तण्हक्खयो सब्बदुक्खं जिनाति ॥२१॥

धम्मदान सर्व दानांना जिंकते, धम्मरस सर्व रसांना जिंकतो,
धम्म-रमण सर्व रमणांना जिंकतो, तृष्णा-क्षय सर्व दुःखांना जिंकतो. (२१)

हनत्ति भोगा दुम्भेधं नो पारगवेसिनो ।
भोगतण्हाय दुम्भेधो हत्ति अग्घे'व अत्तणं ॥२२॥

विकास दुर्बुद्धाळा नष्ट करतात, जर तो पार (जाणे) शोधित नाही,
विकास-तृष्णेने दुर्बुद्ध, दुःसऱ्या सारखे, स्वतालाच नष्ट करतो. (२२)

तिणदोसाणि खेत्तानि शगदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतशगेसु दिङ्गं होति महप्फळं ॥२३॥

शीताचा दौष गवत, या जनांचा दौष आसक्ति,
म्हणून अनासक्तास दिलेल्याचै (दानाचै) मौठे फळ हीते. (२३)

तिणदोसाणि खेत्तानि दोसदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतदोसेसु दिङ्गं होति महप्फळं ॥२४॥

शैताचा दौष गवत, या जनांचा दौष द्वेष,
महणून द्वेषहीनास दिलेल्याचे (दानाचे) मोठे फळ होते. (२४)

तिणदोसाणि खेत्तानि मोहदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतमोहेसु दिङ्गं होति महप्फळं ॥२५॥

शैताचा दौष गवत, या जनांचा दौष मोह,
महणून निर्मोहीनास दिलेल्याचे (दानाचे) मोठे फळ होते. (२५)

तिणदोसाणि खेत्तानि इच्छदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि विगतिच्छेसु दिङ्गं होति महप्फळं ॥२६॥

शैताचा दौष गवत, या जनांचा दौष इच्छा,
महणून निरीच्छास दिलेल्याचे (दानाचे) मोठे फळ होते. (२६)

चक्खुणा संवरो साधु साधु सोतेन संवरो ।
घाणेन संवरो साधु साधु जिह्वाय संवरो ॥१॥

चक्षुं चा संयम चांगला, कानां चा संयम चांगला,
नाकाचा संयम चांगला, जिभेचा संयम चांगला. (१)

कायेन संवरो साधु, साधु वाचाय संवरो ।
मानसा संवरो साधु, साधु सब्बत्थ संवरो ।
सब्बत्थ संवुतो भिक्खु सब्बदुखा पमुच्चति ॥२॥

शरीराचा संयम चांगला, वाचेचा संयम चांगला,
मनाचा संयम चांगला, सर्वत्र संयम चांगला,
सर्वत्र संयमाने भिक्खु सर्व वैदनांचे उच्चाटन करती. (२)

हृत्थसग्गतो पादसग्गतो वाचाय सग्गतो सग्गानुत्तमो ।
अग्गत्तरतो समाहितो एको सन्तुसितो तमाहु भिक्खुं ॥३॥

हात संयमितौ, पाय संयमितौ, वाचा संयमितौ, उत्तम संयमितौ,
स्वतात रममाण, एकटा मनन करती, संतुष्ट रहाती, तौच भिक्खु. (३)

यो मुखसग्गतो भिक्खु मत्तभाणी अनुद्धतो ।
अत्थं धम्मञ्च दीपेति मधुरं तस्स भासितं ॥४॥

जो वाणीने संयमि, विचाराने बौठणारा, निअहंकारी,
सिद्धांत-अर्थ प्रकाशती (दाखवती), त्याचे बौठणे मधुर असते. (४)

धम्माराओ धम्मरतो धम्मं अनुविचिन्तयं ।
धम्मं अनुस्सरं भिक्खु सद्धम्मा न परिहायति ॥५॥

जो धम्म विहरती, धम्म रममाण असती, धम्माचे चिन्तन करती,
धम्माचे अनुसरण करती, तौ भिक्खु धम्माचा परिहार करीत नाही. (५)

सलाभं नातिमञ्जेय्य, नाञ्जोसं पिह्यं चरे ।
अञ्जेसं पिह्यं भिक्खु समाधिं नाधिगच्छति ॥६॥

स्वलाभाची अवहेलना करुनये, इतरांची (लाभाची) इर्ष्या करु नये,
इतरांची (लाभाची) इर्ष्या करणारा भिक्खु एकाग्रते कडे जात नाही. (६)

अप्पलाभोपि चे भिक्खु सलाभं नातिमञ्जति ।
तं वे देवा पसंसन्ति सुद्धाजीविं अतच्छित्तं ॥७॥

अल्प लाभाने देखील जौ भिक्खु स्वलाभाची अवहेलना करीत नाही,
त्या क्रियाशील, शुद्ध जीवी(भिक्खु)ची श्रेष्ठजन प्रशंसा करतात. (७)

सब्बसो नामरूपस्मिं यस्स नत्थि ममायितं ।
असता च न सोचति स वे भिक्खु'ति वुच्चति ॥८॥

सर्व नाम-रूपात (भौतिक जगात) ज्याचा काहींच स्व-अर्थ नाही,
कांहीच नसतानाही जौ चिंता करीत नाही, त्याला भिक्खु म्हणतात. (८)

मत्ताविहारि यो भिक्खु पसन्नो बुद्धसासने ।
अधिगच्छे पदं सत्तं सङ्खारूपसमं सुखं ॥९॥

मैत्रीभावाने विहार करणारा, बुद्ध-उपदेशाने प्रसन्न होणारा,
जीवन-क्रियांचे शमन करुन सुखरूप शांती पदाला जातो. (९)

सिञ्च भिक्खु ! इमं तावं सित्ता ते बहुमेस्सति ।
छेत्वा रागञ्च दोसञ्च ततो निब्बाणमेहसि ॥१०॥

भिक्खु ! ही हौडी रिकामी करा, रिकामी हौडी त्वरीत पौचैत,
आसक्ति आणि द्वेष तौडा, त्याने (तुम्हि) निर्वाणाप्रत पौचात. (१०)

पञ्च छिन्दे पञ्च जहे पञ्चुत्तरि भावये ।
पञ्च सङ्गातिगो भिक्खु ओघतिण्णो'ति वुच्चति ॥११॥

*पाच तौडा, पाच सौडा, पाचांचे उत्तम पाठन करा,
पाचांची संगती पार करा, असा भिक्खु 'पुर पार' म्हणविला जातो. (११)

* पाच तौडा - स्वसंकल्पना, संशय, अंधविश्वास, वासनासक्ति, मिथ्याइच्छा,
पाच सौडा - निराकार-आसक्ति, अतिरेक, पश्चाताप, अज्ञान, अभिमान.
पाच पाठन करा - प्रज्ञा, श्रद्धा, नीर्य, स्मृति, समाधि.
पाच पार करा - राग, द्वेष, मोह, अहंकार, मिथ्यादृष्टी.

झाय भिक्खु ! मा च पमादो मा ते कामगुणे भमस्सु चित्तं ।
मा ढोहगुळं गिळी पमत्तो मा कठिदं दुक्खमिदत्तिं डह्यमानो ॥१२॥

ध्यान ठेव भिक्खु ! भ्रमित-चित्त हीणे नको प्रमादात, नको कामगुणात.
प्रमादात (तप्त) लीह-गौळा गिळु नकोस,
जळताना 'हे दुक्ख आहे' असा अक्रीश (तुला) करावा लागु नये. (१२)

नत्थि ज्ञानं अपञ्चस्स पञ्चानत्थि अझायतो ।
यमिह ज्ञानाञ्च पञ्चा च स वे तिब्बाणसत्तिके ॥१३॥

अप्रज्ञ(मानवा)स चित्त-एकाग्रता नाही, चित्त-एकाग्रता नसैल (तर) प्रज्ञा नाही,
ज्याच्याकडे चित्त-एकाग्रता व प्रज्ञा दोन्ही आहेत ती निर्वाणा जवळ असती. (१३)

सञ्जागारं पविठ्ठस्स सत्तचित्तस्स भिक्खुणो ।
अमानुसो रतीं होति सम्माधम्मं विपस्सतो ॥१४॥

(शुन्यागारात) एकान्त-घरात प्रवेशणारा भिक्खु शांत चित्त होती,
सम्यक सिद्धांत पहाणारा (भिक्खु) लौकौत्तर आनंदित होती. (१४)

यतो यतो सम्मसति खठधानं उदयब्बयं ।
ढभती पीतिपामोज्जं अमतं तं विजाणतं ॥१५॥

जसे जसे (मानवाला) स्कंधांची* उत्पत्ति-विनाश आकलन होती,
(तसे तसे) त्याला प्रेम-प्सन्नता आणि अमृताची जाण होते. (१५)

तत्रायमादि भवति इधपञ्चास्स भिक्खुणो ।
इत्थिद्वयगुत्ति सन्तुट्ठि पातिमोक्खे च संवरो ॥१६॥

प्रज्ञावान भिक्खुने सर्व प्रथम हे कैले पाहिजे
इत्थिद्वय-संयम, सन्तुष्टी, भिक्खु-नियमांचे संयमाचे पालन. (१६)

मित्ते भजस्सु कल्याणे सुद्धाजीवे अतठ्ठिते ।
पटिसत्थास्सुत्तस आचारकुसलो सिया ।
ततो पामोज्जबहुलो दुक्खस्सत्तं करिस्ससि ॥१७॥

शुद्ध-जीवीका असलेल्या, मंगलकारी, क्रियाशील मित्राची संगत करावी,
भैत्रीपुर्ण सेवा करणारा, कुशल आचार करणारा व्हावे,
त्यातुनच अति-आनंदित होउन दुक्खवाचा अन्त करावा. (१७)

वसिष्ठा विय पुष्पाणि मद्भवाणि पमुच्चति ।
एवं रागञ्च दोसञ्च विष्णुमुच्चेथ भिक्खवो ॥१८॥

जसे चमेठी कीमेजलेल्या फुलांना पाडून टाकते,
तसे आसक्ति व द्वेष यांचे उच्चाटन करावे. (१८)

सत्तकायो सत्तवाचो सत्तवा सुसमाहितो ।
वत्तलोकाभिसो भिक्खु उपसत्तोति वुच्चति ॥१९॥

जो कायेने शान्त, वाचेने शान्त, शान्त-एकाग्र-चित्त,
लौकिक अभिष त्यागलेला आहे, त्या भिक्खुला उपशान्त म्हणतात. (१९)

अत्तना चोदयत्तानं पटिमासे अत्तमत्तना ।
सो अत्तगुत्तो सतिमा सुखं भिक्खु विवाहिसि ॥२०॥

जो स्वताचा उदय स्वतः, स्वताचे परिक्षण स्वतः करतो,
तो आत्मसंयमी, स्मृतीवान भिक्खु सुखात विहरतो. (२०)

अत्ता हि अत्तनो नाथो अत्ता हि अतत्तो गति ।
तस्मा साग्गामयत्तानं अस्सं भद्रं वाणिजो ॥२१॥

(मानव) स्वतः स्वताचा स्वामि आहे, स्वतः स्वताची गती आहे,
म्हणून स्वतःच स्वताला असे संयमित ठेवा जसे व्यापारी उमद्या घोंड्याला. (२१)

पामोज्जबहुलो भिक्खु पसन्नो बुद्धसासणे ।
अधिगच्छे पदं सत्तं सङ्खारूपसमं सुखं ॥२२॥

जो भिक्खु आनन्द-चित्त आहे, बुद्धाच्या शिकवणीने प्रसन्न आहे,
(तो) जीवन-क्रियांचे शमन करून सुखरूप शान्ती पदाला जातो. (२२)

यो हवे दहरो भिक्खु युञ्जते बुद्धसासणे ।
सो इमं लोकां पमासेति अब्भा मुत्तोव चठ्ठिमा ॥२३॥

जो भिक्खु तारुण्यात निश्चयाने बुद्धाच्या शिकवणीत समीचीन होतो,
तो आभक्त-मुक्त चव्ढा सारखा या लोकांत प्रकाशमान होतो. (२३)

(संदर्भ - भिक्खुवग्ग - १५) * रूप, वैदना, संज्ञा, संस्कार, विज्ञान हे पाच स्कन्ध.

छिन्द सोतं पश्ककम कामे पणुद ब्राह्मण ।
संस्वाशनं स्वयं भात्वा अकत्तञ्जुसि ब्राह्मण ॥१॥

हे ब्राह्मणा ! स्त्रीत तौडुन टाक, प्रयत्नाने कामना दुर कर,
भौतिकतैचा क्षय करुन अकृताचा (अभिभौतिकतचा) जाणकार ही, ब्राह्मणा ! (१)

यदा द्वयेसु धम्मेसु पाणू होति ब्राह्मणो ।
अथस्स सब्बे संयोगा अत्थं गच्छन्ति जाततो ॥ 2॥

जेंहा ब्राह्मण दीन *स्वभाव-गुणांत पारंगत होती,
त्या ज्ञानीची सर्व बंधने विनाशाकडे जातात.(विनाश पावतात) (२)

यस्स पाणं अपाणं वा पायापाणं न विज्जति ।
वीतद्धं विसञ्जुत्तं तमहं बुमि ब्राह्मणं ॥ 3॥

ज्याचा पार, अपार, परापार असत नाही,
जो निर्भय, निर्बंध आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३)

झायिं विरजमासीनं कतकिच्चं अणासवं ।
उत्तमत्थं अनुपत्तं तमहं बुमि ब्राह्मणं ॥४॥

जो ध्यनी, निर्मळ, कृतकृत्य, स्त्रीतहीन आहे,
ज्याने उत्तम अर्थ (परम अर्थ) प्राप्त केला आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (४)

दिवा तपति आदिच्चो रत्तिं आभाति चण्डिमा ।
सन्नद्धो स्वत्तियो तपति ज्ञायी तपति ब्राह्मणो ।
अथ सब्बमहोरत्तं बुद्धो तपति तेजसा ॥५॥

दिवसा सुर्य तळपती, रात्री चंद्र प्रकाशती,
सशस्त्र क्षत्रिय तळपती, ध्यानमग्न ब्राह्मण तळपती,
पण बुद्ध आपल्या तैजाने सर्व दिवस-रात्र तळपत असतात. (५)

* दीन स्वभाव-गुण = १. चित्त-संयम, २. विपश्यना (आत्म-दर्शन)

वाहितपातपोति ब्राह्मणो समचरिया समणोति वुच्चति ।
पब्बाजयमत्ततो मळं तस्मा पब्बजितोति वुच्चति ॥६॥

ज्याचे दुष्कर्म वाहुन गेलें आहेत ती ब्राह्मण, आचरण सम्यक आहे ती श्रमण,
ज्याने चित्त-दौष दूर सारलें आहेत ती प्रवज्जित म्हणविला जातो. (६)

न ब्राह्मणस्स पहरेय्य तास्स मुञ्चेथ ब्राह्मणो ।
धि ब्राह्मणस्स हत्तारं ततो धि यस्स मुञ्चति ॥७॥

ब्राह्मणावर प्रहार करू नये, ब्राह्मणाने त्याच्यावर कौप करू नये,
ब्राह्मणाची हत्या करणाऱ्याचा धिक्कार, त्यापेक्षा त्याच्यावर कौपणाऱ्याचा धिक्कार. (७)

न ब्राह्मणस्सेतद्वकिञ्च सेय्यो यदा निसेधो मनसो पियेहि ।
यतो यतो हिंसमनो तिबत्तति ततो ततो सम्मतिमेव दुक्खं ॥८॥

मनाला प्रिय असलेल्याचा निषेध, हे (ही गोष्ट) ब्राह्मणाला कमी श्रेष्ठ नाही,
जस जसे मन हिंसा-निवृत्त होतें, तस तसे दुःखाचे शमन होतें. (८)

यस्स कायेन वाचाय मनसा तत्थि दुक्कतं ।
संवुतं तीहि ठानेहि तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥९॥

ज्याच्या कौयेने, वाचेने, मनाने दुष्कृत्य केलें नाही,
या तीव्ही ठिकाणी जौ संयमित आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (९)

यमहा धम्मं विजानेय्य सम्मासम्बुद्धदेसितं ।
सकच्चं तं नमस्सेय्य अग्निहुत्तं व ब्राह्मणो ॥१०॥

सम्यक सम्बुद्धाने उपदेशिलेला सिद्धांत ज्याच्याकडून जाणुन घेतला,
त्याला तसाच दक्षतेने नमस्कार करावा जसा ब्राह्मण अग्निहोत्राला करतो. (१०)

न जटाहि न गत्तेहि न जच्चा होति ब्राह्मणो ।
यमिह सच्चच्च धम्मो च सो सुची सो च ब्राह्मणो ॥११॥

ना जटेंने, ना गौत्राने, ना जन्माने, ब्राह्मण होतो,
ज्याच्यात सत्यता, सदाचार, शुचिता असते ती ब्राह्मण. (११)

किं ते जटाहि दुग्धेध ! किं ते अजिनसाटिया ।
अब्भत्तरं ते गहणं बाहिरं परिमज्जसि ॥१२॥

हे दुर्बुद्ध (मानवा)! या जटा कशाळा ? हे व्यग्र-वस्त्र कशाळा ?
आतुण गडद (मळलेला) आहेस, बाहेरुन घासतो (धुतो) आहेस. (१२)

पंसुवूलधरं जत्तु कियं धमणिसत्थतं ।
एकं वनसिमं ज्ञायत्तं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥१३॥

जो चिंध्या धारण केलैला जीव, ज्याच्या धमण्या दिसत आहेत,
एकटा वनात ध्यानस्थ आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (१३)

न चाहं ब्राह्मणं ब्रुमि योजिजं मत्तिसंभवं ।
'भो वादी' नाम सो होति स च होति सकिञ्चनो ।
अकिञ्चनं अनादानं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥१४॥

ब्राह्मण मातेच्या यौनीतुन उत्पन्न झाला त्याला मी ब्राह्मण म्हणत नाही,
त्याला 'भौ' (सम्माननीय संबोधन) संबोधतात, जो 'कांही' बाळगुन असतो.
जो कांहीही बाळगुन नाही, कांहीही घेत नाही, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (१४)

सब्बज्जो जणं छेत्वा यो वे न परितस्सति ।
सङ्गातिणं विसम्भूतं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥१५॥

सर्व बंधने तौडुनही ज्याला चिन्ता वाटत नाही,
ज्याने सर्व संगती (पाश) विभक्त केलै आहेत, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (१५)

छेत्वा नद्धिं वरतच्च सद्धानं सहगुक्कमं ।
उक्खित्तपळिघं बुद्धं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥१६॥

दैन्या, पट्टे, साखळ्या तौडुन, (गाडी जुंपतात ते) जु झिडकारुन,
जो बाधारहीत होउन बुद्ध होतो, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (१६)

अक्कोस वधबन्धच्च अद्दुट्ठो यो तितिक्खति ।
स्वत्तिबलं बलानीकं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥१७॥

शिव्या, दण्ड, बद्धन, यांना जो अदृष्टपणे (चांगुलपणाने) सहन करतो,
क्षमा-शक्ति हीच ज्याची प्रबळ-सैना आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (१७)

अक्कोधनं वतवत्तं सीलवत्तं अनुस्सदं ।
दत्तं अत्तिमसायीं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥ १८॥

जो अक्रोधी, व्रतस्थ, शीलवान, स्वल्प (विक्राळ नाही) आहे,
जो संयमित, अन्तिम-शरीरी आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (१८)

वारिपोक्खरपत्तेव आरिञ्जेरिव सासपो ।
यो न लिम्पति कामेसु तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥ १९॥

कमळ पानावर जळबिंदु वा सुईच्या टीकावर मौहीरी,
तसा कामनांशी जो चिकटून रहात नाही, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (१९)

यो दुक्खस्स पजानाति इधेव स्वयमत्ततो ।
पन्नभारं विसञ्जुत्तं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥ २०॥

जो आपल्या दुक्खाचा क्षय इथेच स्पष्ट जाणतो,
जो भारमुक्त, बंधमुक्त (आहे), त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२०)

गम्भीरपणं मेधावी मग्गामग्गस्स कोविदं ।
उत्तमत्थं अनुपत्तं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥ २१॥

जो गंभीर-प्रज्ञ, सुजाण, मार्ग-अमार्गाचा सुज्ञ आहे,
ज्याला उत्तम अर्थ प्राप्त झाला आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२१)

असंसदं गहट्ठेहि अनागरेहि चुभयं ।
अनोकसारिं अप्पिच्छं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥ २२॥

जो गृहस्थ व गृहहीन दोही पासूनही अलिप्त आहे,
जो घरापासून दूर, निरीच्छ आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२२)

निधाय दण्डं भुतेसु ततेसु थावरेसु च ।
यो न हत्ति न घोतेति तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥ २३॥

जो चर-अचर प्रण्यांना दण्डित करण्या पासून अलिप्त असतो,
जो ना मारतो ना घात करतो, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२३)

अविरुद्धं विरुद्धेषु अत्तदण्डेषु तिष्ठुतं ।
सादानेषु अनादानं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥२४॥

विरोधकांत अविरोधी, दण्डधारींमधै शांत,
ग्रहणकर्त्यांत अग्रहणकारी, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२४)

यस्य योगो च दोसो च मातो मक्खो च पातितो ।
सासपोशिव आरब्गा तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥२५॥

ज्याच्या (चित्तातुन) मोह, द्वेष, मान, अहंकार, मत्सर निखळला आहे,
जसे सुईच्या टोकावरून मोहोरी (निखळावी), त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२५)

अक्कसं विग्गापणिं गिरं सच्चं उदीरये ।
याय नाभिसजे कम्मिच तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥२६॥

जो कर्कश (अप्रिय) न बोलता सत्य वचन बोलतो,
ज्याने (या बोलण्याने) कुणीही क्रोधित होत नाही, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२६)

योध दीधं वा रस्सं वा अपु शुळं सुभासुभं ।
लोके अदिन्नं नादयति तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥२७॥

ठांब वा अस्वुड, लहान वा मोठी, चांगली वा वाइट,
जी (जोवर) कुणी दिलेली नाही, (तोवर ती वस्तु, गोष्ट) घेत नाही,
(चोरी करीत नाही) त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२७)

आसा यस्स न विज्जन्ति अस्मिं लोके परमिह च ।
निशसयं विसंयुत्तं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥ २८॥

ज्याला या लोकांत व दुसऱ्या लोकात (कसलीही) आशा असत नाही,
जो निरीच्छ, निर्बंध आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२८)

यस्सालया न विज्जन्ति अग्गाय अकंथकथी ।
अमतोगधं अनुप्पत्तं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥२९॥

ज्याच्या (मनात) इतरांचा संशयाचे कांहीही निमित्त असत नाही,
ज्याला आगाध अमृताची प्राप्ति झाली आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (२९)

योध पुष्पञ्च पापञ्च उभो सङ्गं उपच्वगा ।
असोकं विरजं सुद्धं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३०॥

ज्याने सत्कर्म व दुष्कर्म दोहोंच्या इच्छा पार केल्या आहेत,
जो शुद्ध व शोकरहित आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३०)

चद्धवं विमलं सुद्धं विष्पसन्नमनाविलं ।
नद्धीभवपरिक्रवीणं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३१॥

जो चद्धा सारखा निर्मळ, शुद्ध सुस्पष्ट व स्वच्छ (मनाचा) आहे,
ज्याचा मौद-भाव अतिक्षीण झाला आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३१)

यो इमं पलिपथं दुष्णं संसारं मोहमच्चगा ।
तिण्णो पारगतो ब्वायी अनेजो अवन्थकथी ।
अनुपादाय निब्बुतो तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३२॥

ज्याने हा धीकादायक व दुर्गम संसार-मोह ओढाडला आहे,
ध्यानधारणेत उत्तीर्ण, तृष्णीच्या पार गेल्या, निःसंशयी,
ज्याच्या निवृत्तीला कारण नाही, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३२)

योध कामे पहत्वाण अनागारो परिब्बजे ।
कामभवपरिक्रवीणं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३३॥

जो वासनांचा निःपात करून बेघर होऊन प्रवर्जित झाला आहे,
ज्याचा वासना-भाव अतिक्षीण झाला आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३३)

योधं तण्हं पहत्वाण अनागारो परिब्बजे ।
तण्हाभवपरिक्रवीणं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३४॥

जो तृष्णांचा निःपात करून बेघर होऊन प्रवर्जित झाला आहे,
ज्याचा तृष्णा-भाव अतिक्षीण झाला आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३४)

हित्वा मानुसकं योगं दिब्बं योगं उपच्वगा ।
सब्बयोगविसंयुत्तं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३५॥

ज्याने मानवी संबंध तोडले आहेत, जो दिव्य संबंधांच्या पार गेला आहे,
जो सर्व संबंधांपासून परावृत्त आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३५)

हित्वा रतिञ्च अरतिञ्च सीतीभुतं निरुपधिं ।
सब्वलोकामिभुं वीरं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३६॥

जो प्रीती आणि अप्रीती सौदुन, शांत-भाव प्राप्त, कळे शहीन आहे,
ज्या वीराने सर्व लोकांना जिंकले आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३६)

च्युति यो वेदि सत्तातं उपपत्तिञ्च सब्वसो ।
असत्तं सुगतं ब्रुह्मं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३७॥

जो सर्व प्रणिमात्रांची उत्पत्ति आणि अंत जाणतो,
जो अनासक्त, सव्भागविर आहे, सुज्ञानी आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३७)

यस्स गतिं न जानति देवा गढधव्वमानुसा ।
स्वीणासवं अरहत्तं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३८॥

ज्याची गती देव, गंधर्व, मानव (कुणीही) जाणीत नाहीत,
ज्याचे स्त्रीत क्षीण झाले आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३८)

यस्स पुटे च पच्छ च मज्झे च नत्थि किञ्चनं ।
अकिञ्चनं अनादातं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥३९॥

ज्याचे पुर्वी, आता, पुढेही कांहीच (भौतिक वस्तुमात्र) नाही,
जो कांहीही बाळगुन नाही, कांहीही घेत नाही, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (३९)

उसभं पवर वीरं महेसिं विजीताविनं ।
अणेजं नहातवं ब्रुह्मं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥४०॥

जो वृषभ (सशक्त), श्रेष्ठ, वीर, महर्षि, विजेता आहे,
तृष्णाहीन, स्नात, सुज्ञानी आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (४०)

पुब्बेनिवासं यो वेदि सब्वापायञ्च पस्सति ।
अथो जातिकस्वयं पत्तो अभिष्वावोसितो मुनि ।
सब्ववोसितवोसातं तमहं ब्रुमि ब्राह्मणं ॥४१॥

जो पुर्व-स्थान जाणतो, स्वर्ग व नरक पहातो,
ज्याचे (पुन)जीवन-क्षीण झाले आहे, जो प्रज्ञावान, मननी आहे,
जो सद्-जीवन समाप्त (निर्वाण प्राप्त) आहे, त्याला मी ब्राह्मण म्हणतो. (४१)

